

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 23. KVĚTNA 1946

ZA Kčs 3.50

Co je fašismus

FERDINAND PEROUTKA

Jaký to byl člověk?

MILADA CARRÉ

Těžké psaní o vývozu

JAN ANTROPIUS

Kdo na místo mecenášů?

OTTO ZOUPNA

Zkouška ohněm

MÍLA PACHNEROVÁ

Byli rekreanti Heydrichovy akce kolaboranti nebo revolucionáři?

Agitace — Věnujme pozornost národním výborům! — Vedoucí národních podniků —
Politická výchova — Zestátnění - pohled bez nenávisti — Trapný případ Knuta Ham-
suna — Poslanecké platy v Británii — K výstavbě národních výborů — Dávka
z majetku — Dopisy nekomunistů — Směřují komunisté k revoluci? — Dopis z komu-
nistické strany — Volič a straý — Listárna redakce

HOUŠKŮV
UMĚLECKÝ SALON
 TELEFON 383-01
STÁLÁ VÝSTAVA
 OBRAZY - KRESBY - SOCHY
 KOUPE - PRODEJ - VÝMĚNA
 PRAHA XII, STALINOVA 14
 VEDELE ROZHĚLAŠU

V PRÁCI NAŠE SPÁSA
 V POJIŠTENÍ
 ZABEZPEČENÍ
 PRÁCE!

Rolnická
 VZAJEMNÁ POJIŠŤOVNA

SPOLEHLIVÁ OPORA
pojišťovna banky
SLAVIE

NEZLOBÍ VÁS
ZUBNÍ FILM?

Nezdá se vám, že vaše zuby — ačkoli si je denně čistíte — nejsou tak dokonale bílé a lesklé, jak by měly být? Lehověký matný stín na jejich povrchu je mucinový povlak, čili tak zvaný zubní film. Jak se ho zbavíte? Velmi snadno. Můžete si přece nyní opatřit speciální zubní pastu, výtečný český výrobek

Bis-Acidentol

Odstraňuje zubní film a má znamenité účinky antiseptické. Jest nakyslé ovocné příchuti a bohaté pěni. Působí pocit čistoty a svěžesti v dutině ústní. Je vydatná a velmi úsporná. Užívejte Bis-Acidentol, zubní pastu pro náročné.

SLOVANSKÁ KOLEJ
 pro dívky
 v zámku Měšicích u Prahy.
 Září 1946 - červen 1947
 rok intenzivní přípravy pro život.
 Ruština — angličtina — vzdělání — studium — sporty.
 Návštěva středních a odborných škol v Praze.
 Žádejte prospekt: Sekretariát Slovanské koleje, Praha I.,
 Revoluční 15. — Telefon 604-24.

Kavárna
BOULEVARD

PRAHA VÁGLAVSKÉ NÁM.
 K TANCÍ A POSLECHU HRAJE
BOBEK BRYEN
 se svým orchestrem
 Sólisté: OLJA ORLOVÁ,
 JINDRA BASTLOVÁ a JOŽKA ŠTEFAN
 Denně od 20 - 24 hod. V sobotu a v neděli též o 16. hod.

butinky filtrem

POZITEK
ZDRAVÍ
DESTILÁTY

Výhradní zastoupení
 Karel Reichert, Praha VII, 516.

OBSAH DNEŠKA Č. 8: FERDINAND PEROUTKA: Tvoř uměle... — DR. JAN SLAVÍK: Pojem Ruska. — JIŘÍ BRDEČKA: Protest, či anarchie? — ING. C. ADAMEC: Anglie v našem veřejném mínění. — DALIBOR C. FALTIS: Člověk, pes a hůl... — ING. DR. ŠTĚPÁN JEŠ: O majetku, právech a myších. — JAN ANTROPIUS: Theoretik novokapitalismu. — Předvolební úvaha nepolitikova. — Anкета o výstavbě národních výborů. — Věk atomové pumpy. — Daň důchodová a rodiny s dětmi. — Ještě komunistova odpověď. — Dopisy nekomunistů. — Dopis starého komunisty. — Kulturní zpravodaj.

Dnesek

YDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

YCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 108.—, na půl roku Kčs 54.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38.

řídí Ferd. Peroutka

Co je fašismus

Stále a stále si říkáme, že musíme vymýtít fašismus ze svého života, ze svých duší a že »Hitler v nás« musí zemřít. A rovněž stále a stále otálíme a váháme jasně a jednoznačně povědět, co se má rozumět pod slovem fašismus. Není tak malého řečníka nebo pisatele článků, aby aspoň jednou týdně necitoval tento požadavek odfašisování, a není mezi námi osobnosti tak velké, aby rozhodla, co tedy z toho vyplývá pro naše jednání a nejednání. Mluvit neustále o cíli a neurčit bližší ten cíl, to není možno, to jest dětinské, to znamená, že si počínáme povrchně. Jsme na nejlepší cestě snížit »překonání fašismu« na frázi beze všeho obsahu. Dokonce se někteří lidé, i spisovatelé, přímo vzpírají snahám definovat fašismus. Když jednou byl podán takový návrh, povstal spisovatel a nazval to — duchaplností. Jak vidíte, ještě jako před sto padesáti lety »právě tam, kde chybí pojmy, tam dostaví se slovo v pravý čas«.

Prispělo by k zvětšení našeho veřejného života, kdyby řeči o překonání fašismu byly zakázány, dokud si všichni dohromady neřekneme, co to znamená. Jinak se ještě dlouho budeme podobat vzpěračům papírových závaží. Každý novinář, každý řečník, jenž užije toho hesla, měl by zároveň být zavázán vysvětlit, co tím míní. Neučiní-li tak dobrovolně, vstaňte a žádejte to po něm. Nedejte se krmit sousty, připravte nám na půl z prázdná a na půl ze vzduchu.

Bůh ví — nebo snad čert ví — proč jsme v definování fašismu tak liknaví, když jsme všichni zajedno, že i jeho duchovní zbytky musí zmizet. Nebyl by to těžký úkol. Ještě s našich rukou nesešel pach želez, která jsme nosili, ještě — jako když přejde déšť, zůstává pára — zbyla živá vzpomínka na útrapy, ponížení a otroctví. Ještě — pokud budeme prostě lidsky mluvit — se můžeme dohodnout. Fašismus a nacismus jsme poznávali 1. z knih — kdo chtěl, 2. ze života — i kdo nechtěl. O ničem jsme nuceně nenabírali tolik materiálu jako o tomto. Nic nám jako národu nebylo dáno tak důkladně probádat.

Můžete — chcete-li — otevřít Hitlerův »Mein Kampf« — tento autor přece musil vědět, co jest fašismus:

»Jako žena, jejíž cit jest méně určován důvody abstraktního rozumu než onou nedefinovatelnou, citovou touhou po doplňující síle, a jež proto raději se sklání před silným, než aby ovládala slabocha, miluje také dav více vládce než prosebníka a cítí se vnitřně více uspokojen učením, které žádné jméno vedle sebe nestrpí, než přijetím liberální svobody.«

»Není žádný princip, jenž, objektivně pozorován, jest tak nepravý jako parlamentární.«

»Nesmíme zaneřáďovat už dětská srdce kletbou »objektivitu« také ve věcech uchování vlastního Já.«

»Vůbec pozůstává umění skutečně velkého vůdce lidu za všech časů v první řadě také v tom, aby nerozptyloval pozornost lidu, nýbrž koncentroval ji vždy na jednoho jediného odpurce. Patří ke genialitě velkého vůdce, aby i ty odpurce, kteří k sobě nepatří, ukázal jako příslušníky jedné kategorie, protože poznání různých nepřátel vede u slabých a nejistých povah příliš lehce k počátkům pochyb o vlastním právu. Hned se dostaví objektivita a vznikne ofázka, zda opravdu všichni ostatní jsou v nepravu.«

»V mých očích to bylo šlenství, že se nic nedělo, aby var vážně byl stupňován; ale že se ještě omezovala ta vášeň, která tu na štěstí byla, tomu už jsem vůbec nemohl rozumět.«

»Hlavní předpoklad boje zbraněmi holého násilí jest a zůstává vytrvalost. To znamená, že jen v trvale rovnoměrném užívání násilí spočívá možnost, že úmysl se podaří.«

»Jestliže národy bojují o svou existenci na této planetě, rozplývají se všechny úvahy o humanitě nebo estetice. Tyto pojmy mají v boji národa o bytí jen podřadný význam, ba úplně mizí jako určující činitel pro formy boje, jakmile by tím mohla být ochromena síla sebezáchovy. Pokud setýká humanita, už Moltke se vyjádřil, že humanita ve válce pozůstává jen v krátkosti řízení, že tedy ji nejvíce odpovídá nejostřejší způsob boje. Nejkrutější zbraně byly humánní, jestliže docílily rychlejšího vítězství.«

»Působení propagandy musí vždy směřovat více k citu než k tak zvanému rozumu. Každá propaganda musí být lidová a musí své duchovní niveau zařadit podle chápavosti nejobmezenějších z těch, na něž se kodlá obracet. Tak bude nutno její čistě duchovní výši postavit tím níže, čím větší má být masa lidí, jež chce zasáhnout. Jestliže však jde o to, aby působila na celý národ, pak nemůže být opatrnost při vylučování příliš vysokých duchovních požadavků nikdy dost veliká. Úspěch jest nejlepší důkaz pro správnost nebo nesprávnost propagandy a ne uspokojení několika učenců nebo estetických mladíků.«

»Úkolem propagandy není odvažování různých práv, nýbrž výlučné zdurazňování toho, kterého právě ona zastupuje. Nemá objektivně zkoumat pravdu, pokud je přízniva někomu jinému, nýbrž ustavičně sloužit vlastní pravdě.«

»Jakmile vlastní propaganda připustí, že také na druhé straně existuje třeba jen zdání práva, jsou už položeny základy k pochybování o vlastním právu.«

»Ze chytrým a vytrvalým užíváním propagandy se může lidu vymalovat i samo nebe jako peklo a naopak nejbídnější život jako ráj, o tom neměl Němec dosud ani tušení.«

»Cíle politického reformního hnutí nebude nikdy dosaženo výchovnou prací nebo působením na vládnoucí mocnosti, nýbrž dobytím politické moci. Každá světem hýbající idea má nejen právo, nýbrž i povinnost zajistit si ty prostředky, které umožňují provedení jejich myšlenek. Úspěch jest jediný pozemský soudce nad právem nebo neprávem takového počínání.«

»Je největší chybou věřit, že síla hnutí roste spojením s jiným, podobným hnutím. Každé takové zvětšení přináší jen zárodky pozdějšího oslabení.«

To jest tedy fašismus, jak stojí v hlavní knize psáno. Ale jak bychom o něm nevěděli více přímo ze života, po oněch několikaletých kursech, kdy honorářem učitelů bývala smrt, zmrzačení, oloupení, týrání, ztráta svobody? Důkladně víme, co jest fašismus: zanicená, zjištěná vůle k moci; sbírání nespokojenců a ctižádostivců ze všech koutů a odsunování starosti, co s takovými lidmi, až na druhý den po vítězství; postavení rozumu pod cit; tak vytrvalé vtluování přeepsané ideje do hlavy, až v ní nezbude nic než strnická spolehlivost; povýšení propagandy nad pravdu a organizace nad ducha; antisemitismus; zálibné ponižování; systém jedné strany; lstitivé výklady, jak ne-svoboda na konec přece jen jest svoboda; boj proti korupci nejdříve a obohacení vůdců potom; umělá hospodářská konjunktura na státní útraty; okázalá, honosná reže schůzí a sjezdů; vysoké boty a uniforma; teror; násilí jako hlavní prostředek; týrání vězňů a vyšetřovaných; bezmezný cynismus k svobodě, dobru a životu druhého; chtivost a loupení majetku; státní podrobení se autoritě, katastrofální vyvrácení

lidského druhu z toho místa, kam jej postavilo kritické a humanistické devatenácté století; nálada únavy z užívání vlastního rozumu, jak ji vyjádřil básník: »Já dlouho jel a nyní s chutí slezu, a zaklejte mne třeba do pařezu«; boj proti objektivnosti; neucta k inteligenci; vítězství revolveru nad diskusí; posměch humanitě; spravedlnost, vyrvaná z rukou soudů, a vložená do rukou libovůle; výroky jako: »beru spravedlnost do svých rukou«; »trestní akci podle vlastního uvážení jsem rozšířil«; »nemám co zkoumat, jestliže některý z těch bořitelů, štváčů a travičů studní byl postižen osudem příliš krutým«.

Vy, kteří jste to poznali: není toto fašismus? Různé jsou politické, hospodářské a sociální stránky fašismu, ale má své hlavní rysy, které dávají základní podobu — hnusnou — celé té zvěsti. Má svou poznávací známku. Jest jí cynické, surové, nelitostné zacházení s člověkem a z toho vycházející nedbání práva. Snížení lidské posice na postavení vši. Kdo surově zachází s člověkem; jest fašista, Kdo nedbá lidských práv, jest fašista. Překonávaní fašismus znamená toto překonávání.

Jest možno postaviti krátkou a přece hodně vyčerpávající formulku: nejsme fašisty, pokud uznáváme lidská práva a jsme ochotni se pro ně exponovat.

Ferdinand Peroutka

poznámky

Agitace

Jak se blíží 26. květen, přibývá na ulicích barev nejrůznějších plakátů, nálepek, nápisů; strany Národní fronty pracují hlavně večer a v noci; plakáty se přelepují a objevují na místech, kde už je k tomu potřeba hodně odvahy. Zdá se, že jde tu více o prestiž politických stran, o zkoušku jejich straníků z obětavosti, vytrvalosti, než o agitaci, která by mohla podstatně mít vliv na výsledek voleb 26. května. Sotva lze totiž soudit, že by největší část voličů se rozhodovala teprve pod vlivem a tlakem této pouliční papirové agitace. Jedním ze znaků dnešního našeho politického stranictví je daleko větší procento lidí organizovaných v politické straně, daleko pevnější tvar stranických organizací, daleko větší vědomí, že každý musí být v nějaké politické straně. Počet politických souběžníků, kteří ve straně nejsou, ale jdou s ní, a zejména počet skutečně indiferentních je daleko menší než kdysi. Cíl, na který může pálit předvolební agitace, je tedy menší. Největší část této agitace buď přestřeluje nebo nedostřeluje. Žádná strana by neztratila, kdyby tato agitace byla zmírněna. Politická agitace se zjednodušuje; pracuje s hesly, zvětšuje světa i stíny, zveličuje a zevšeobecňuje. A věci, které budeme musít řešit, nejsou tak jednoduché, jak vypadají v ostrém světle stranické agitace. — Ještě mnoho papíru přibude na domech, sloupech, plotech, mostech a jinde. Kolik asi papíru připadne na jednu duši, aby se rozhodla volit právě tak a ne jinak?

V. G.

Věnujme pozornost národním výborům!

Po volbách jistě opadne aspoň na čas vlna zájmu o problémy politických stran. Bylo by proto snad vhodné, věnovat počem pozornost další ožehavé otázce našeho nynějšího veřejného života, národním výborům. Přesto, že jim nelze upřít velké zásluhy při budování nového státu, bylo by jistě nezdravé a státu nakonec škodlivé, kdybychom si zastírali jejich nedostatky a nesnažili se hledat cestu k jejich odstranění. To konečně vycitilo i ministerstvo vnitra a vypsaló anketu na řešení některých palčivých problémů v národních výborech, které vyžadují rychlého zákroku, nemá-li být důvěra v tyto nové a v základu nesporně zdravé instituce otřesena.

Jedním z nejakutnějších problémů je poměr mezi zástupci lidu a úřednictvem NV. Kdo z vlastní praxe zná poměry u NV, musí doznat, že situace v tomto směru je mnohde značně napjatá (a to dokonce hlavně u obcí, přestože tu je samo-

správa již vřítá). Vinu na tom nesou obě strany, ale lhali bychom si, kdybychom si zatajovali, že převážnou odpovědnost nesou za to laičtí členové výborů. Mnoho členů vychází totiž z představy, že všechny věci agendy lze rozhodovat podle volné úvahy, podle jakéhosi selského rozumu. Právní předpisy znamenají pro ně brak, přežitek. Někdy až zaráží, jak přehlížejí i normy nyní vydané, na jejichž tvoření se zúčastnili zástupci všech stran. Často slyšíte z jejich úst tvrzení, že »lid« si přeje něco jiného, a že proto není třeba předpisu dbát. S podobným postojem se shledáváte ve věcech finančních, ba i technických. Není jistě tajemstvím, že finanční situace obcí, okresů i zemí je velmi špatná, mnohde kritická. Jak naproti tomu vypadají rozhodnutí NV? Činí se opatření, na něž není úhrada ani v řádném, ani v mimořádném rozpočtu. Stavějí se často vzdušné zámky, které působí dojemem, že konečně NV vše správným způsobem roztočily. Dovidáme se stále, jak se chystají na př. stavět školy, divadla, koupaliště a pod. Ve skutečnosti však vše vypadá trochu jinak. Rada usnesení zůstává jen na papíře, neboť finanční i technické potíže odsunou řešení na řadu let. Měla by se činnost NV posuzovat ne podle toho, co hodlaly provést, nýbrž co opravdu uskutečnily. Netrvdím, že by se pro tísnivé poměry nedalo nic dělat. Avšak právě že se často přeceňují síly, nedělá se pak ani v mezích, které jsou dány technickými a finančními možnostmi dneška.

A tu konečně přicházím k jádru věci. Všechny tyto závady vyplývají převážně z přílišného diletantství členů NV. Určitá část jich nejen není, ale vůbec ani nechce být informována o právních, finančních, technických a jiných možnostech. Mám dojem, že příslušníci určité strany jsou přímo ponoukáni k odporu proti skutečnému stavu věci. Tu pak dochází k vážným konfliktům s úřednictvem. V jaké situaci se ocitá právník, když je nucen provádět usnesení, které je v rozporu se zákonem? K jeho námitkám a dobrozdáním se nehladí, ba často je pohrdlivě až urážlivě odmítnut. Jak se má zachovávat na př. přednosta stavebního oddělení, jemuž je ukládáno provést stavbu konstruktivně závadnou? Když se brání, je odbyt s tím, že tedy může jít, že bude nahrazen zedníkem. Přednosta účtárny zoufale protestuje proti usnesením, k jejichž provedení není úhrady. Finanční referent ho odbude frází, že otázka peněz v dnešní republice nesmí hrát žádnou roli. A tak tu vzniká zápas, který úředníky ubíjí. Úředníkům se pak vytýká reakčnost, byrokratismus. Co však zbývá právníku, než rozhodnout na základě dosud platné normy. Rozešla-li se však tato se skutečným životem, pak není vina na »byrokratu«, nýbrž na zákonodárci, že se včas nepostaral o nové řešení věci. A na revoluci se přece nemůžeme stále odvolávat! Sám z praxe mohu potvrdit, že se v naší správě najde poměrně málo úředníků vyšších kategorií, kteří by se nesnažili v mezích možnosti přizpůsobit stárnoucí normu životu. Je-li tu byrokratismus, pak není v úřednicích, ale v celém systému, často však jde, jak jsem již uvedl o zcela novou normu a přesto není vůbec respektována. Naleznete až křiklavé příklady ve věcech personálních, bytových, živnostenských a v posledních dnech hlavně ve voličských záležitostech. Samozřejmě, že propast mezi úředníky a členy NV není všude stejně hluboká. Vše záleží na inteligenci, temperamentu, samosprávných zkušenostech a především politické příslušnosti těch, kteří vedou. Časté osobní ústrky, podceňování práce odborné úředníky přirozeně znechucuje. Výsledek je, že řada mladších odchází do soukromých služeb a starší resignovaně čekají na dlouhou již slibovanou platovou úpravu, aby odešli do pense. Zeptejte se kohokoliv, zda chce do veřejné služby! Když ano, tak jen k centrálním úřadům, finančním úřadům a podobným, které jsou dosud byrokraticky organizovány. Desítky bezvýsledných konkursů, vypsaných v Úředním listě na obsazení úřednických míst v samosprávě, svědčí o obecné náladě. Nemylme se tvrzením, že úřady jsou předlidné. Národní výbory mají velmi mnoho zaměstnanců, ale většinou nepotřebných. Jako každý profesor obchodní akademie se nehodí na odborového přednostu ministerstva, tak každá prodávačka nebo švadlena nemůže zastávat úřednické místo, tím méně nahradit právníka nebo inženýra, i když to snad dnes někteří členové NV tvrdívali. Konečně platové podmínky úředníků vyšších kategorií ve srovnání s platy v soukromých službách, jsou tak ubohé, že brzy mimo neschopné a několik idealistů nikdo nezůstane v samosprávě. Jak potom budou NV fungovat je otázkou.

Dotkl jsem se stručně jednoho problému. Je jich však mnohem více.

V. Z.

Vedoucí národních podniků

Nejen celý svět, ale hlavně naše veřejnost je velmi napjatá a pozoruje se zájmem a trochu s úzkostí vývoj znárodnění průmyslu. Po zkušenostech z první republiky máme všichni obavu z toho, aby se politické strany nesnažily také zde prosazovat své zájmy a tím neškodily myšlence. Proto s uspokojením a skutečným ulehčením byly pro nás řeči odpovědných politiků a vlastní statut o národních podnicích, kde je zdůrazněno, že vedoucími musí být odborníci s příslušným vzděláním a praxí.

Jak to vypadá ve skutečnosti? Že o místa ředitelů, jejich náměstků a členů představenstva je velký zájem, to je pochopitelné. Méně pochopitelné je, že přes všechny sliby a téměř proti statutu jsou jmenováni ředitelé národních podniků nejen lidé bez příslušného odborného vzdělání, ale i bez náležité praxe. Takový ředitel, který dosud nevedl ani jednu továrnu, má náhle vést továren patnáct i více, že je má organizačně sloučit, má provést cílevědomé plánování, specialisaci, atd., má vybudovat zprůřezanou síť odbytovou, a hlavně, musí proloupat celý podnik svým duchem, jdoucím vytrvale za konečným cílem. Jsou to úkoly tak těžké, že je může posoudit pouze ten, který se již o něco podobného pokoušel.

Před časem navrhol jeden čtenář »Svobodných novin«, aby byla uveřejněna jména všech ředitelů a jejich náměstků národních podniků s přesným popisem jejich vzdělání a praxe, tak aby veřejnost viděla, že se volí na tato odpovědná místa skutečně lidé kvalifikovaní. Je to požadavek tak samozřejmý, že se divíme, že ministerstvo průmyslu tak nečiní z vlastního popudu. Ukáže-li se, že byly voleny osoby vhodné, zesílí to důvěru k vládě.

-22-

Politická výchova

Požadavek politické výchovy na středních školách rozvířil mnoho polemik. Všichni — i polemizující — se shodovali — že politická výchova středoškolské mládeže je samozřejmostí, že má být poctivá a nestranická. Každý den osvobozené republiky přinášel však nové úkoly a starosti, a tato revoluční změna výchovy studentů zmizela zakrátko s obzorem neúčastněného občana. Je tedy na místě udělat aspoň částečnou bilanci výsledků politické výchovy na pražských středních školách za rok po tom, kdy byla nastolena.

Kupodivu, výsledky této revoluční reorganizace středoškolské výchovy nejsou zdaleka revoluční. Popřejme sluchu těm, kteří jsou t. zv. politicky vychovávaní — studentům samým.

Profesorů, kteří měli učit nezvyklému předmětu — politické výchově — nebylo. Nebylo jich v tom smyslu, že nebyli na tento úkol speciálně připraveni. Kdo přišli první, nemínili ze svých posic ustoupit, a bylo už velmi těžko nahradit aspoň některé z nich povolanejšími. Středoškoláci sami, po šesti letech odporu, tajných zpráv a osobního útlaku většinou politicky uvědomělí jako nikdy před tím, byli zvedaví na učitele, který je měl učit předmětu, který rozhodně nebyl zařazen do skupiny nezáživných. Někde se objevila za katedrou nová tvář, jinde stál před kritickými očima profesor, kterého už znali. Je dobře známa skutečnost, že »profesor« je oceněn studenty někdy již při prvním setkání nelitostnou kritikou pro věčné chyby způsobem, který se svou tvrdostí podobá zdviženému nebo skloněnému palci tyрана. Toto a ono či n e studentského kolektivu je podmíněno nedefinovatelnými odstíny učitelových vlastností. Ať už tuto skutečnost soudí humorista nebo psycholog, jisto je, že obliba předmětu úzce souvisí s oblibou profesora, a často má důsledky mnohem hlubší, než si zúčastnění uvědomují. Je tomu tak i v politické výchově.

Stane-li před studenty profesor, který je bezpečně zná nebo který je ovládně znalostí věci, pedagogickým talentem a fair hrou, což je mladými ceněno nejvyšší, je jisto, že žáci budou tento předmět brát s vážností, které zaslouží. V tom případě se politická výchova stane tím, čím se stát má. V mnoha případech věci vypadají jinak. V hodině politické výchovy vkročí do třídy profesor, jehož studenti znali jako člověka politicky neexponovaného, za doby okupace opatrného nebo dokonce loyálního. Na rozdíl mezi těmito lidskými vlastnostmi mají mladí jemná tykadla. Objeví-li, že tento profesor nyní hlásá nebo hřmá se stupínku myšlenky, jimž byl kdysi na hony vzdálen, vzeprou se proti nepoctivosti této změny a někdy jí i zveliči nelitostnou mladickou kritikou. Výsledek je ten, že profesorovi nevěří. Tato nedůvěra znamená mnoho, ale nemusí mít vliv na přístupnost mladých k novým myšlenkám. Stane-li se však, že profesor tuto ne-

důvěru chce zlomit neoprávněnou autoritou, narazí na mlčelivý odpor nebo způsobí lokajské ohnutí páteří v okruhu svého vlivu. Horší situace nastane tehdy, začne-li profesor s katedry nezastřeně politicky agitovat. V tom okamžiku se vzhopí i ti pasivní k odporu. Mladí nastaví čela imperativům starých. Tito studenti jsou minulými léty navíc vychováni k nekompromisnímu odporu proti každému násilí a nátlaku. Jsou zvyklí dívat se za věci, číst mezi řádky a slovy, a nevěřit frázím. Viděli příliš mnoho věcí nečestných, nízkých a lživých, aby se nyní dívali na svět idealistickými brýlemi.

Stane se tedy toto: Profesor za katedrou přednáší studentům na příklad ideje strany komunistické způsobem, který nepřipouští odpor nebo jen polemiku. Připustí-li polemiku, neodpoví na některé otázky, odpoví vyhýbavě nebo způsobem, který mnoho neříká. Těch profesorů, kteří jsou skutečně připraveni na palbu zvědavých a nelitostných otázek, je velmi málo. Většinou nakonec učitel vytáhne na pomoc svoji autoritu učitelskou nebo dokonce stranickou. V tom okamžiku studenti z principu stanou na straně opáčného a houževnatě se brání. Proč? Většina učitelů politické výchovy jsou komunisté, někdy i lidé neznalí středoškolského prostředí. Profesorů jiného politického přesvědčení je málo. A tak se stává, že komunisté za středoškolskými katedrami podléhají svému stranickému nadšení a odporu k jinému přesvědčení. Studenti na to reagují tak, že se obrní přesvědčením opáčným, často právě tak nekritickým a nesnášlivým. Atmosféra hodin politické výchovy pak nemá daleko k otevřenému nepřátelství. Dochází tu ke skutečnosti, že většina studentů bude letos nebo později volit nekomunisticky. Jsou takoví, že se nechtějí nechat nutit.

Jde tu však o víc, než o stranické rozvrstvení budoucích voličů z řad středoškolského studentsva. Tato mládež pamatuje ještě poslední léta demokratické výchovy nebo se během války tajně vzdělávala tímto způsobem, který byl rozhodně bližší západním ideám. Ruskou kulturu skoro nezná a je-li nucena poznat najednou všechno, co by jinak přicházelo postupně jen proto, že se rychle dohánějí všechny nedostatky, zdá se jí to násilnické. Nedůvěruje této náhle změně. S nedůvěrou nebo i odporem ke komunismu, v němž vidí příčinu této náhle změny, objevuje se tu i nechuť k národům, z nichž komunismus vyšel, k národům Sovětského svazu. Neustálé volání tohoto jména jedním dechem se stranickými hesly zasloučilo sémě nedůvěry. To není více než jsou konstatování skutečnosti, dokonce takové, které si nemůžeme přát. Uvědomují si vychovatelé dorostu, co znamená tato nedůvěra a nechuť pro budoucí politiku, která se nesmí odchýlit od nejen politiky, ale i životně nutného spojení svobodného Československa se Sovětským svazem?

Je ještě čas podchytit tuto psychickou náklazu. Je jen zapotřebí zanechat politické agitace a především mládež opravdu politicky vychovat k poctivému, odpovědnému, národnímu uvědomění. Nikde neplatí tolik jako u mládeže, že tlak budí protitlak.

Jitka Lohnová

Zestátnění — pohled bez nenávisti

Je třeba klidně referovat a diskutovat o poměru soukromého podnikání a monopolní státní výroby, číselně a kriticky, nadějně se strany pokrokových, bez nenávisti. Myslím, že agitace proti zestátnění již ovlivní volby, jistě se staly chyby, ale pozdě není, vždyť zákon se teprve bude provádět. Bude i dále záležet na uvědomování veřejnosti.

Zatím slyšíme kritiky neuvážené, ba nenávistné: »Budu volit stranu X, ač nejsem organizovanou, ježto mi poskytuje největší záruku, že bude hájit soukromé počínání. Zestátněné podniky zkrachují, podívte se na Bafovy závody, atd.« Neuváží se, že větší část nesnázi padá na účet poválečného rozbihání, hlavně nedostatku surovin, také neutěšeného stavu zdravotního a vyživovacího a že se to jeví v celém světě a že se to lepší.

Hlavně inteligence, v první řadě učitelstvo, které má vliv na mládež, málo uvažuje o těchto konkrétních výrobních podmínkách, ač již Komenský ve svém »Orbis pictus« hájí názor, že inteligent má znáti technologii řemesel, poučuje, co je u tkalcoviny útek, osnova, čunek. Vím ze zkušenosti, že dnes jen zlomek inteligence zná princip strojního předání. Proto je třeba podrobější diskuse i o zestátnění.

Chci uvést jen stručně několik okolností, z nichž i laik pozná, jak velký náskok má zestátnění proti soukromému podnikání co do účinnosti, možnosti zlevnění výrobků — čili, co do

zvýšení životní úrovně. Při tom vyniknou některé přímo zarážející zjevy, k nimž vede soukromé podnikání. Zestátnění nutně výrobu zlevní, jen když všichni se za to postaví. Je vždy snadné dokázat, že něco nejde, když se proti tomu záměrně pracuje.

Které to jsou okolnosti, jimiž získáváme náskok při zestátnění? Předně úroky. Předválečné 8—10% bankovní úroky zvyšovaly režii počítanou na mzdu až o 20%, 4—5% úroky zvyšovaly činži až o 30%, platilo se vlastním spoluobčanem 2 miliardy, do r. 1933 dokonce 2,7 miliard úroků ze státních vnitřních půjček, ač na př. v téže době stálo veškeré školství 720 milionů, tedy skoro jen čtvrtinu. Řeknete-li, že přece vyšší úroků má vláda v moci, uslyšíte, že to jsou utopie neodborníků, že se při malém procentu nebude stráždati. Zatím pak můžete čísti v nedávném »Průmyslovém věstníku«, že v Anglii jsou úroky $\frac{1}{2}$ až $\frac{3}{4}$ %, na obchodní 3 měs. směnky 1 až 2%. Tam jsou jiní vkladatelé a jiná organizace peněžních ústavů, když vystačí rozkyvem 1%? Vysoký úrok brzdi dále rentabilitu a tím i stavění drah, přehrad, plynáren, vodovodů atd., skrátka všeho, co přispívá k zvýšení životní úrovně.

Dále si uvědomme význam racionalisace, jejíž vrchol vidíme u Bati, kde připadá na jednoho dělníka průměrná výroba 12 párů střevíců denně. Ale i starodávny státní podnik, tabáková režie, dovedla se racionalisovati. R. 1919 vyrobilo se 3 miliardy cigaret se 17.000 dělníků, r. 1928 již 11 miliard cigaret s 12.000 dělníky. Racionalisace má možnosti přímo neomezené a nemáme práva zesměšňovati výpočty technokratů, kteří vypočetli, že na udržení životní úrovně z r. 1929, a to v Americe, stačí práce 15 minut denně a to jen lidí ve věku 25—45 let. Ani to nejsou utopie, ač zatím je nám to hůdkou budoucnosti.

Proti tomu uvažte výstřelky naší dnešní malovýroby: V malém okresním městě má pět řezníků krásné chladírny s dvěma místnostmi, rovněž městské jatky velkou chladírnu. Proudů se spotřebuje stejně, je-li chladírna plná či skoro prázdná. Městu by stačila chladírna jedna. Kromě toho by se ušetřilo elektřiny. V takovém městě je asi 8 stolařů s kompletním strojovým zařízením, ač ho nevyužije ani na čtvrtinu. U pekařů to začíná, také u rolníků se volá po vlastních traktorech, ač sdružování i v případě živnostníků by pomohlo sto procentně. A přece nejsme národ bohatý, abychom si takové věci mohli dovoliti. Opět pochopí laik, že vhodnou organizací a racionalisací, hlavně státní výrobou ve velkém ušetříme proti dnešku velmi mnoho zbytečné práce a tím vše zlevníme.

Pravým opakem racionalisace je dnešní distribuce,

obchod. Vypadá to jako anekdota, ale je to pravda: co dnes vyrobí 80.000 textilních dělníků, to rozprodává na 50.000 prodavačů. I před válkou, kdy bylo 300.000 dělníků textilních, byly poměry nezdravé. Provise obchodníků všech druhů byly ohromné. U hospodářských strojů to bylo 25—30%, dnes plánuje skupina hospodářských strojů pouze 5% provise, a podle mých zkušeností to naprosto dostačí.

Nesmýslně se rozmohla reklama. U nás možno počítat s režii za reklamu až 5%. V Americe je u reklamy zaměstnáno 600.000 lidí, s rodinami, tedy celé 1% obyvatel!

Kapitolou pro sebe je šetření energií, hlavně uhlím. Vymyká se však rozsahu tohoto článku. Zde je prostě nutno, aby hospodaření energií bylo soustředěno, a to se zestátněním stalo. Snad odborníci neustoupí »obchodníkům« a ukáží, co zestátnění pro národ znamená.

Výsledek tedy je: uvedenými prostředky možno zestátněním peněžnictví a výroby a organizováním zbývajících soukromého podnikání docílit až 100% úspory režie na mzdu, čili mzdy by mohly být při stejné ceně dvakrát vyšší, po případě výrobky při stejné mzdě o 30% levnější. Použitím racionalisace by se zlevnilo daleko více, po případě zkracovala pracovní doba.

Konstatoval jsem, že málokdo ví o organizaci Zeissových závodů v Jeně. Závod ten, zaměstnávající přechodně až 20.000 dělníků, běží 40 let bez majitele, jako nadační podnik, zisk se dělí z menší části mezi ženskou universitu a město, z největší části ovšem mezi zaměstnanectvo. Zakladatelem byl geniální matematik Abe, jenž tímto může nám být vrcholným vzorem významu inteligenta. Je zajímavé, že v době této přeměny měl pouze 300 dělníků a že během vývoje uznal za vhodné sám se vycvičiti v soustruhování a broušení čoček, aby mohl práci správně posuzovati, jak kvalitativně tak kvantitativně.

Námítkou, že se snad zestátněním omezí vynalézavost, musili bychom se zabývatí podrobněji. Prof. Karel Hejzl

Trapný případ Knuta Hamsuna

Charakterisovat jednání Hamsunovo za války jakožto kolaborantství a zradu bylo by eufemismem. Hamsun nejen sympatisoval s okupanty a zradil svůj národ, ale ostentativně přešel do nepřátelského tábora, aby tu bojoval proti svým soukmenovcům a jejich přátelům a s vyzyvavou nestoudností hlásal ideologii nacistickou.

Norský laureát nebyl postaven před národní soud. Vlastním důvodem jeho omilostnění bylo jeho staří, ale jistě i jeho slavná minulost. Formálně bylo prohlášeno, že úpadek duševních schopností, tedy senilita, jest omluvou jeho jednání za války. Jinak řečeno: jenom člověk pokleslých kvalit povahových může být přítelem notoriických zločinců.

Hamsunovi bude letos sedmaosmdesát let. Krátce před válkou byl stížen záchvatem mrtvice, takže se pochybovalo o jeho uzdravení. Vzpamatoval se naotolik, že mohl psát další dílo, asi svůj básnický epilog, již třetí. Ale na uveřejnění tohoto díla nedošlo a jistě již nedejde z důvodů pochoptelných. Nemoc však přece zanechala důsledky — tak lze alespoň soudit.

Hamsun byl odchovanec díla Nietzscheova, z něhož absorboval všechny jeho klady, ale i negativní stránky, hlavně odpor k humanitě, demokracii a socialismu. Pod dojmem této filosofické mentality vznikala prvá jeho díla, především nejlyričtější jeho román »Pan«. Ale umělecky jej vychovalo písemnictví ruské, díla F. M. Dostojevského a j. svou hloubkou psychologie a porozuměním pro vnitřní život a mravní svět primitiva. Tohoto svého učitele i svých sympatií k Slovanstvu se Hamsun později zřekl. Jak se za mladých let díval na Slovan, jejichž kulturu za tak mnoho věděl, o tom svědčí na příklad jeho výrok v knize svěžích feuilletónů cestopisných »V pohádkové zemi«, vyšlé roku 1903. »Slovani! myslím si a hledím na ně, na lid budoucnosti, na dobyvatele světa po Germánech! Z takového lidu může pramenit taková literatura, jako je ruská, neznající hranic, ženoucí se toužně k nebesům. Z osmi mohutných vrchůl zříděl jejich osmi básnických obrů. My ostatní potřebujeme nutně dlouhý čas jen k tomu — abychom se naučili dívat se na ně a přiblížit se jim.« — Ale v téže knize čteme i zásadní heslo pozdějšího nacistického přeorientování Hamsunova: Lidé poslouchají muže, jenž umí poroučet. Poslouchali Napoleona s nadšením. Pak je požitkem poslouchat.

Později se Hamsun přeorientoval ve směrnicích západoevropských, aby na konec stanul v mentalitě německé. Vzpomínáme jeho výroky po prvé válce světové: »Je tragicky smutné, že jediný hrdinský národ v Evropě musil v tomto zápolení podlehnout.« — Zde jest ovšem nutno dodat, že tehdy nebyl sám, kdo takto smýšlel. Isolationistická politika norská, pochoptitelná poněkud při zeměpisné poloze a jedinečných přírodních poměrech Norska, vyvolávala v lidu lhostejnost k poměrům středoevropským již mnohem dříve. Dokonce když bratrský národ dánský bojoval proti Němcům o Slesvik-Holštýn, dívali se Norové celkem klidně na průběh události. Trpce a ironicky jim to vytýkal H. Ibsen v známé básni »Bratr v nouzi«. Také resoluční hlas Björnsonův na obranu Slováků proti Maďarům nenašel doma valného ohlasu. O velkých sympatiích k Německu se nedalo sice mluvit, ale také ne o zájmu pro národy, ohrožené tímto nemilým sousedem. Spíš v souseedním Švédsku se projevil směr germanofilské za prvé a ještě více za druhé války světové — zjev, který nijak neposloužil této pokrokové zemi v očích vítězů a neméně u těžce trpících sousedních Finů.

S tohoto hlediska by se jakž takž daly vysvětlit Hamsunovy sympatie k Němcům. Ale jsou tu i jiné motivy, zas nepřiléhavě účelové. Bylo to především jeho chorobně velikašství: Hamsun byl přesvědčen, že mu doma nebylo plně porozuměno a že jeho geniální dílo zde nebylo po zásluze oceněno. Ostatně touto chorobou jsou stíženi také oba jeho synové, z nichž prý jeden v sobě cítí geniální schopnosti malířské a druhý se sám pokládá za velký talent literární. Také oni byli a snad jsou dosud přesvědčeni, že jejich velikost nebyla pochopena, a vyvodili z toho rovněž důsledky: jeden vstoupil do německé armády (a vyznamenal se v boji proti Rusům), druhý dušně soustavně domácí kulturní život po celé trvání války.

Ohledně Knuta Hamsuna jest ovšem pravda, že byl doma téměř korunován za národního básníka, jeho dílo bylo domácí kritikou po zásluze vysoko hodnoceno, jeho osoba uctívána s okázalou oddaností a osvětlena téměř pohádkovou svatozáří. Skoro každé jeho dílo bylo vyznamenanáno velkými cenami, román »Hrouda země« odměněn cenou Nobelovou. Při poměrně malém počtu obyvatelstva norského dosahovaly jednotlivé jeho knihy výše nákladů, o nichž se našim nejlepším autorům —

prislušníkům národa mnohem početnějšího — ani nesnilo. U příležitosti svých šedesátin, sedmdesátin a osmdesátin byl předmětem nadšených ovací a nejvyšších poct. Ale hlavně to byla oddaná láska k jeho dílu, co mohlo Hamsuna po více než dvě generace blažit a ještě silněji připoutat k vděčnému národu. Ještě dnes, kdy sám sáhl se své hlavy laur národního proroka, jej hlavně starší generace uctívá jako svého vychovatele a velkého umělce. Jenom tak mohlo dojít k osvobození jemu rozsudku po všem tom, co Hamsun za války páchal, jen tak mohla vláda norská zapřít v sobě rozhořčenost a dát slušné absolutorium umělci, který jako člověk se sám vyloučil nejen z národa, ale ze společnosti slušných lidí.

Proti tomuto rozhodnutí vlády se však postavila norská mládež, především studenti, a demonstrativně žádala, aby Hamsun byl pohnán před národní tribunál a souzen jako zločinec. Je to svědectvím, že mládež již nepřišla tak k srdci jako generaci starší, která byla jeho dílem uchvátna. Hlas lidu se projevil i tím, že jednotlivci přivázeli plné vozy knih Hamsunových před jeho obydlí a házeli je ve spoustách přes ohradovou zeď. Tato nenávist byla z počátku tak vášnivá, že několikrát byl Hamsun ohrožen rozhořčeným davem, že se později obával vycházet mimo svůj opevněný dvůr a dosud žije pod ochranou vysokých zdí a železných závor jako ve vězení. Ještě nedávno byly otiskovány v norských časopisech sarkastické inserty, v nichž se nabízejí spisy Hamsunovy buď za směšně nízké ceny nebo výměnou za nejbahnatější věci.

Tak bědně tráví zbytek života muž, který do nedávna patřil mezi nejpopulárnější umělce světové.

Hamsun byl také u nás před válkou. V jaké společnosti se tu pohyboval, svědčí jeho líčení dojmů z této návštěvy a hlavně jeho výrok, že Praha je nejkrásnější německé město. Za války nás navštívila také paní Hamsunová. Tehdy německé plakáty zvaly na její přednášky v Německém domě Na příkopě. Ze tu neprojevovala nadšení pro českou kulturu, netřeba ani dodávat. A přec sotva kde našel Hamsun větší porozumění než u nás.

Trapný příklad Hamsunův je novým dokladem našeho přísloví, že klopytne-li moudrý, klopytne důkladně.

Gustav Pallas

Poslanecké platy v Británii

Britská tradice neplacené veřejné služby se lámala velmi zvolna a ještě dnes, kdy průměrná úroveň důchodu členstva Dolní sněmovny je podstatně nižší, než byla v kterékoliv sněmovně předchozí, se nezvyšují poslanecké příjmy tak snadno, jako je tomu jinde. Po první světové válce byl stanoven plat člena Dolní sněmovny na 400 liber ročně. V roce 1937 to bylo zvýšeno na 600 liber a nyní navrhl zvláštní výbor Dolní sněmovny, aby poslanecký plat byl určen na 1000 liber ročně. Odvůdňuje se to zdražením životním životních potřeb, které nelze popírat, zvýšenými nároky parlamentu na čas jeho členů, což také nelze popírat. A je možno také říci, že jinde (i v britské říši), mají zákonodárci značně víc (v Kanadě i v Austrálii). A přece bylo dost debat o tom, a když nedávno přijel do venkovského městečka Burfordu (nedaleko od Oxfordu, ale přitom dost odlehlého, protože nemá žádné železnice) t. zv. kočovný brain trust, v němž byl sám sir Arthur Salter, setkali se s tím zákonodárci hned při první otázce.

Kočovný brain trust je totiž zajímavá instituce, svědčící o hloubce britské demokracie: významní veřejní pracovníci nejraznějších směrů se vydávají na cesty po britském venkově, jejich příjezd do určitého města či městečka se předem ohlásí a občanstvo je vyzváno, aby si připravilo otázky. Je to vždy událost pro celý kraj a členové brain trustu se prý často hodně potí při odpovídání na otázky. A v tom Burfordu první otázka zněla: „Když členové Dolní sněmovny dostanou vyšší plat, bude to znamenat, že lepší také své výkony?“ To je věc, která je pro řešení těchto otázek v Británii typická. Proto se také objevil velmi vážný návrh, aby po zvýšení platu členů sněmovny se kontrolovala jejich činnost a aby zvýšení bylo odňato těm, kdo nebudou moci vykázat činnost dostatečnou. K

K výstavbě národních výborů

Jest obava, že po volbách stanou se národní výbory arénoou stranických zápasů, miniaturními parlamenty. Jejich členové zatím nejsou za své činy odpovědní subjektivně, jak by bylo třeba s ohledem k ukolům, které mají řešiti, a při nichž

bude požadována naprostá objektivita. Snad by se tomu zčásti dalo odpomoci jednak zveřejněním jejich schůzí, jednak vyvěšením protokolů na obecních úřadech a konečně skládáním slibu okresním úřadům, že budou sloužiti všem občanům bez rozdílu a ohledu na jejich politickou příslušnost. Zkrátka, že budou respektovati zákony a všechny zákonné předpisy, nechť se jedná o kohokoliv.

Úředníci národních výborů místních i okresních jsou poraženi, podléhají pravomoci předsedy, ale v případě sporu přísluší jim právo odvolati se z jeho rozhodnutí k plenu výboru. I oni skládají slib, že si budou věsti nestranně a nedají se ovlivňovat jednotlivci ani stranami. Mohou býti zbaveni služby jen za souhlasu okres. národního výboru jako druhé instance.

Kontrolou národních výborů místních i okresních bylo by lze pověřit okresní úřady, pokud se týká zemské úřady, jak to bylo u obecních úřadů, kde se to plně osvědčilo.

Otázku uspořádání finančního hospodářství obcí, okresů, zemí i státu nutno předložit zkušeným odborníkům, nikoliv laikům. Jak zlepšiti práci národních výborů, ukáže praxe. Zde by nejlépe poraditi mohlo úřednictvo samosprávní i veřejné.

A. K.

politika

Milada Carré (Paříž)

Jaký to byl člověk?

Ve zdejším Svazu učitelstva mají ještě v živé paměti Bakulovy zpěvačky, sbory pražských učitelů a učitelek, naše kroje a stále uctívají Komenského a Masaryka. A jejich vřelým přáním je, aby byl opět zahájen živý a plodný styk mezi dvěma dříve tak úzce spřátelenými národy. Dají se však z duše Čechů vymazat ona slova fanatického pacifisty, která v ní ještě vězí a snad i brání v obnově dřívějšího přátelství? Byl vůbec Delmas, tento propagátor míru za každou cenu, který svým heslem »Raději otroctví než válku« zranil tehdy již těžce trpící náš národ, mluvčím celého francouzského učitelstva?

Kdo byl Delmas?

Jistě bychom aspoň dnes rádi něco věděli o člověku, který mohl říci něco tak zvráceného. Je ještě v živé paměti, jak v roce osmařicátém, krátce před Mnichovem, pobíhal ve dne v noci po chodbách pařížské poslanecké sněmovny vytáhlý, kostnatý muž blede tváře a každého napadal svými pacifickými názory a vykřikoval zoufale hesla, mluvící pro politiku míru za každou cenu. A neváhal zakročiti u De Monzieho, Daladiera a Bonneta, aby došlo k Mnichovu. Byl vlastně jedním z jeho iniciátorů, ještě se skupinou extrémních pacifistů, která tvořila samostatnou politickou organizaci v lůně pařížského odborového svazu učitelstva. V té době byl Delmas jeho generálním tajemníkem a v této funkci na sjezdu učitelstva docela neoprávněně kázal mír. Jeho věta »Raději otroctví než válku« si našla cestu světem, a sice cestu, vroubenou opovržením.

Na počátku německé okupace se Delmas snažil seskupit kolem sebe francouzské učitelstvo a přál si být mluvčím jeho u Pétaina. Proto také Delmasovým prostřednictvím vláda Vichy mínila založit nový syndikát, tenkrát nazvaný Svaz učitelstva v obsazené Francii, potkala se však s úplným fiaskem, neboť ze 120.000 učitelů se jich přihlásilo pouze 3.000. To byla poslední příležitost, kdy Delmas se objevil ve veřejném životě Francie. Později po celá válečná léta nebylo o něm ani zmínky, nezučastnil se ani akce kolaborantů, ani se nepřidal k učitelskému odboji, konečně to mu bylo znemožněno již v roce devětatřicátém, kdy byl zbaven tajemnického úřadu a z řad odborového svazu vyloučen. Dnes jeho jméno upadlo do naprostého zapomnění a Delmas učí v nějaké malé obci v okrese Seiny a Oisy.

Jak pohliželi učitelé na Delmase?

Je nesporné, že francouzský učitel byl a zůstal až do začátku války uvědomělým pacifistou. Jeho stav utrpěl v předminulé světové válce takové ztráty (čítá se 7.000 padlých učitelů), že u francouzského učitele snadno zakouřil odpor ke krveprolévání a od roku osmnáctého až do osmatřicátého se právě v řadách učitelských našlo nejvíce horlivých zastánců pacifistické myšlenky, což však snad nevylučovalo vlastenecké cítění. Sami se přiznávají: »My, francouzští učitelé, jsme vyznávali upřímně myšlenku míru a ani dnes se nerdíme za hlubokou oddanost tomuto vznešenému cíli. Ale vzhopili jsme se v pravý čas a poznali, kde končí mír a kde začíná otroctví a proto bychom si přáli, aby byl rozdíl mezi námi a touto mizivou menšinou v čele s Delmasem, která nám napáchala tolik zla.« Již před Mnichovem kolegové považovali Delmase za extrémistu. Po Mnichově se o něm mluvilo jako o nepřítelém, zatvrzelem idealistovi. Kolaborantem nebyl, ale uskodil Francii jako ostatně jiní zdejší zarytí pacifisté, tím, že přirozeně znemožnili důkladnou přípravu s hlediska vojenského i psychologického k válce.

Francouzské učitelstvo se vzhopilo včas...

Přišel den, kdy francouzští učitelé jednohlasným, nevábným výkřikem se připravili k vzpouře. Již v roce devětatřicátém byli dobrými vojáky, kteří sice nastupovali bez nadšení, ale ukázněně. Ale jakmile se nepřítel usadil na rodné půdě, dali se do služeb odboje. Jejich vůdcem se stal především Georges Lapierre, skromný a neúnavný apoštol humánního a výchovného díla, horlivý vyznavač Masaryka. Pak René Paty, bývalý školní ředitel a sekční šéf ministra školství Jeana Zayé a jiní. Prvním úkolem protiněmeckého odboje bylo organisovat znovu svaz a zahájit styky s de Gaullem. K odboji se tenkrát připojil Pierre Brossolette, profesor středních škol a redaktor »Populaire«, jehož statečná činnost zasluhuje zmínky. Přesto že Němci mu nabízeli modré s nebe, neboť cítili sílu jeho osobnosti, Brossolette kategoricky odmítl a zařídil si malé knihkupectví, které mu umožnilo živobytí a stalo se místem, odkud vycházela hesla odboje. Pravidelné spojení mezi francouzskou pátou kolonou a odbojem na jedné straně a de Gaullem na druhé bylo tím usnadněno. Brossolette podnikal odvážné a životu nebezpečné cesty mezi Francií a Anglií, ale v roce třiadvacátém byl dopaden, mučen gestapem. Ale nedostali z něho ani slůvka. Využil okamžiku a spáchal sebevraždu skokem do klece zdviže...

Vraťme se však k protiněmecké činnosti učitelstva. Lapierre byl jedinečným iniciátorem. Nejen že se staral o všechny důležité spojky odboje ve vnitrozemí, ale také informoval obratným a vysoce užitečným způsobem Londýn o vojenských operacích. Podzemní protiněmecké organisace se slibně vyvíjely a v roce třiadvacátém nabyly velkých rozměrů. V březnu však byl zatčen Lapierre, Paty a jiní. Zradil je jeden z kolegů, kterého kamarádi bez prodlení dopadli a oběsili. Lapierre zůstal hrdinou i v koncentracích, nikdy neztratil odvalu, shromažďoval neustále kolem sebe cenné elementy. Vysilující fyzická námaha a pekelné ovzduší lágrů nebylo mu překážkou v pořádání pedagogických přednášek. Neúnavně dodával odvalu zoufajícím a nepřestal věřit. Zima v roce čtyřadvacátém v Dachově mu byla osudnou. A tento obdivuhodný Lapierre umíraje, pracoval do posledního okamžiku na pedagogické příručce, kterou mu německé tyranství nedopřálo dokončit.

Ve Francii se za jeho nepřítomnosti vedení odboje ujal Joseph Rollo, ale také on neunikl deportaci, a tak jména Lapierre, Rollo, Paty, Malroux jsou dnes jen vzpomínkou, plnou úcty a obdivu.

Odborová organisace franc. učitelstva čítá přibližně 2.000 obětí. Mnoho jich bylo popraveno ve Francii, mnoho

jich zahynulo v koncentracích, mnoho jich zůstalo pod troskami. Rovněž Oradour, francouzské Lidice, si vyžádal oběti mezi učiteli, kteří do poslední chvíle zůstali na svých místech a zahynuli s obyvatelstvem obce, včetně školní mládeže.

Podzemní akce učitelstva měla rozsáhlý význam v okupované Francii. Bylo třeba neustávat v propagaci a je informovat. Tomu pomohly četné časopisy, které začly vycházet již od začátku odboje. Z nich nejdůležitějším byl »L'École Liberatrice«, který měl desetitisícový náklad, tiskl se ovšem v podzemních tiskárnách, jako ostatní časopisy a jejich kolportáž pak obstarávali sami učitelé, což zvláště v Paříži bylo nebezpečné. Zásluhou tohoto odboje bylo, že se mu podařilo jmenovat své členy za tajemníky obecních úřadů ve většině okresů Francie. To usnadnilo vydávání falešných osobních dokladů, přidělových lístků. Tím se zachránilo tisíce a tisíce uprchlíků, mladých Francouzů, skrývajících se před nucenou prací v Německu, mezinárodních agentů zpravodajské služby Spojenců a j. Také v řadách FFT a FTP sloužili učitelé, zvláště jako důstojníci a bez jakéhokoliv žoldu.

Francouzské učitelstvo svou vlastní krví se ospravedlnilo...

Po dobu okupace tedy francouzští učitelé dokázali, že jsou schopni bojovat za svoje ideály, že neztotožňovali volání po míru s otroctvím a že se nehodlali resignovaně podrobit před vyhrožujícím a životu si vyžadujícím nepřitelem. Je zapotřebí citovat odvážný dopis francouzských učitelů, poslaný Abelou Bonnardovi u příležitosti radiového projevu ze srpna roku dvaadvacátého, kdy se obracel k učitelskému odboji:

»Ne, pane ministře, francouzští učitelé nepůjdou za Vámi. Ne, pane ministře, francouzští učitelé se hlásí ke své minulosti a nestydí se za ni. Ne, pane ministře, francouzští učitelé se rozhodně hestanou propagátory francouzského fašismu... Nerušte, prosím, učitele v jejich úkolu... Bez účinných frázosloví, bez oslnujících hesel francouzští učitelé setrvávají ve své lásce k bližnímu a ve výchově mládeže, věrní tradici Condorceta, Julesa Ferryho, Paula Lapiého, těchto velkých republikánů, jejichž vzpomínka je navždy nesmrtelnou, zatím co slovíkářství mužů t. zv. národní revoluce bude již dávno a na štěstí zapomenuto!«

Tato slova byla důkazem neúspěchu, s kterým se potkala vláda Pétainova poté, kdy chtěla nejdříve po dobrem a pak po zlém získat pro svoji politiku pedagogické kruhy. Nepovolily ani kruhy učitelské, ani profesorské a tím spíše ne universitní, kde zvláště vůle k odboji byla jednotná.

Chování francouzských učitelů za války snad u nás najde porozumění přes všechny hluboké omyly, kterých se vůči nám dopustili a jichž si jsou vědomi. Pan Jaffetaux, bývalý delegát výchovné komise při Společnosti národů, bývalý dopisovatel časopisu »Náš směr«, náš oddaný přítel, obdivovatel Masaryka a Beneše, byl již před Mnichovem a zvláště po něm horlivým odpurcem této žalostné mírové úmluvy. Vypráví mi, jak v Buchenwaldu s československými vězni na národní svátek Francie, 14. července roku čtyřadvacátého manifestovali společně proti mnichovským úmluvám... A souhlasí se mnou, že francouzští učitelé čekají na první podání ruky přátelského českého národa, jehož duši nepřimo tak bolestně rozryli. A je zajedno s námi, že mnichovské mírové úmluvy byly směšnou a falešnou ilusí a zabránily v jiném, příznivějším vývoji evropských záležitostí a zavinily ohromující počet nevinných obětí. Dnes se nejen v učitelských kruzích, ale vůbec ve Francii ví, že Mnichov byl hrozným omylem, který si museli nejen učitel, ale i Francie vykoupit vlastní krví.

Poslední vůle

Snad by tyto řádky, psané krátce před smrtí G. Lapierra, mohl aspoň zčásti setřít neblahý stín fanatika Delmasel

»Neříkám, že jsem v dobré náladě a že jsem šťasten nebo nešťasten. To je vedlejší. Vězte, že Pascalova slova »Clověk umírá sám« se velmi dobře hodí pro vězně. Ten má vždycky být připraven na onen svrchovaný okamžik. Ale má se vzbudit jak náleží, aby neklesl na mysl. — Shrnu zde pro vás několik myšlenek, prosím, abyste o nich uvažovali, vždyť snad v budoucnu opět přejmete odpovědnost a dáte podnět k navázání mezinárodních styků mezi učitelstvem.

1. Po dvacet let jsme se snažili zamezit mezinárodní konflikt a uskutečnit mezinárodní dohodu. Setkali jsme se s neúspěchem, ale ten nikterak neovlivnil naše přesvědčení a nevezme nám odvahu.

2. Věřím, že omylem je, jestliže každý z nás s určitou netrpělivostí očekává okamžitý účinek veškerého úsilí. Neboť lidský pokrok se nejvíce za jedné generace, nyrž je k němu třeba historického měřítka.

3. Světový mír, tato stoletá tužba národů, je logickým výsledkem rozumového uvážování a přes všechny dosa- vadní neúspěchy zůstane vždy naším svrchovaným cílem a naším nehlubším přáním.

4. Zůstaňme tedy internacionální. Ale abychom dospěli k tomuto výsledku, musíme být především vlastenci.

5. Pro nás je nepřijatelný římský mír, který si podro- bil celé národy národem jedním, národem mocným. Vždyť nesouhlasí s naším smýšlením o lidské důstojnosti a mezi- národní rovnosti. Spolupráce mezi národy je možná jen tehdy, je-li zajištěna vzájemná svoboda a rovnoprávnost.

6. Český národ hájil po tři sta let udatně svého národ- ního genia a hájil ho vítězně. Poláci se bránili sto padesát let. Francie nemůže zůstat za nimi.

7. Dnes ještě spíše než včera má být výchova národní a před veřejným míněním zdůrazňovat neustále všechny národní ideály a neúnavně hájit čest národní vlajky. Její vážnost jen tím získá.

8. Měli jsme za to, že vlastenecké ideje jsou pevně za- kořeněny v srdci národa. A v našem chvatu dospět k obec- němu míru a mezinárodní spravedlnosti za každou cenu jsme nevědomky zanedbávali to hlavní: národ...

9. A přece k výchově nových generací je tolik zapo- třebí národního uvědomění. Jen na tomto podkladě se do- jde k vzájemné opoře v mezinárodní spolupráci.

10. Učitel národa by měl být schopen kráčet vstříc nové generaci. Ale jeho úkol v tom případě je podmíněn starostí o nepřetržitou spojitost mezi pokolením přítom- ným a budoucím, jinak nenajde souhlasu u svých vrstev- níků a jeho úsilí se setká s neúspěchem.

národní hospodář

Jan Antropius

Těžké psaní o vývozu

»Československo musí vyvázet,« vysvětloval nám bě- lovlasý statistik. »Podívejte se třeba na čísla z roku 1937, to byl poslední celý rok naší nezávislosti. Největší položka našeho vývozu: hotové výrobky nepotravinář- ského průmyslu; vyvezli jsme jich za více než osm a půl miliardy korun. A největší položka dovozu? Suroviny nebo látky jednoduše upravené (tak tomu říká bruselské názvosloví): za šest miliard a tři sta milionů. Tady to máte v kostce: kupujeme suroviny, vyvážíme práci. To plyne už ze struktury našeho průmyslu, jak jsme jej zdědili ze starého Rakouska. Hotových výrobků za osm a půl miliardy korun jsme tedy vyvezli. Srovnajte to s jinými čísly. Tehdy, v roce 1937, u nás obíhala ban- kovek za sedm miliard. Celé státní podnikářství stálo deset miliard. Vidíte, jaký velký vývoz to byl. Měl

byste oběhnout několik znalců a dobrat se pravdy o tom, jak tomu je s naším vývozem dnes,« dodal ještě starý pán. »Psát o vývozu, to už stojí za to. Ale jděte taky za lidmi z praxe.

Stalo se. Běhal jsem několik týdnů. Mluvil jsem asi s padesáti lidmi. Na jedné věci se všichni shodli: »Ne- máme dost surovin, nikdo nám nic zadarmo nedá, mu- síme si opatřit devisy vývozem.

To je krásné, že se padesát českých lidí takhle shodlo. Vzácná to shoda. Škoda však, že se zvědavý reportér nikdy neptá jen na jednu věc. Chce vědět, jak vyvážet, kdo to má dělat, co se dělá dobře a co ne. Běda — přý všichni to dělají špatně.

Doprava

1. podnikatel: Vyrábím kamna. Přesněji: chtěl bych vyrábět kamna. Železnice mi po mnoho měsíců nedovezly železo. Pak jsem je dostal. Teď mám již od února plný sklad kamen. A železnice mi je nechtějí od- vézt. Já se z toho zblázním.

1. muž z úřadu: Jo, kamna teď budeme vozit. Na jaře kamna, kdo to kdy slyšel. Když je neměl hotové na podzim, co teď s tím. Ať čeká přes léto. Teď musíme vozit zeleninu, stavební materiál a to, co odkoupila ci- zina.

2. podnikatel: Prosím vás, vývoz. Kam? Jsme vnitrozemský stát. U nás vlaky jezdí celkem dobře, ale do přístavu to ještě neklape. Musíme s vývozem počkat, až si to v okolních státech zorganizují. Kdybych teď vyráběl, zůstane mi to v magacině. Nemám na skladně.

2. muž z úřadu: Fronta se přehnalá přes naše země. Na východním Slovensku jsme našli 800 zboro- rených mostů, na Moravě asi 500. Neměli jsme bezpečnost- ní a dorozumivací zařízení, měli jsme pobožené želez- niční dílny. A víte, naši železničáři začali i v těch po- bořených dílnách opravovat. Dělalí právě divy. Armády pomohly, Rudá i naše. Teď jezdíme na všech tratích. A ven to jde také. Máme denní spojení do Paříže vla- kem, obden přes Německo a obden přes Rakousko. V tom pomohli Američané. Jezdíme po Labi až do Hamburku, v tom pomohli Rusové a Angličané. Rusové nám vra- cejí naše dunajské loďstvo, asi 37 plavidel, a Američa- né nám snad brzy dají lodi, které drží v Pasově. Mnohé letecké trati již fungují, poštovní doprava je skvělá. Jen kdyby naši vývozci těchto možností víc používali...

Má stát zasahovat?

3. podnikatel: Před válkou jsme neměli ani mi- nisterstvo zahraničního obchodu, ani hospodářskou radu, ani státní plánovací úřad, ani nejvyšší úřad cenový. A podnikání prosperovalo, vývoz byl veliký. Podívejte se teď na to.

3. úředník (Evžen Loebel, sekční šéf ministerstva zahraničního obchodu, v referátu na první celostátní národohospodářské konferenci KSČ, 14.—16. března): »... Len jablonecké sklo předávalo do zahraničia asi 500 vývozců. Vlastně teda 500 lidí sa zbytočne prižívovalo na tomto vývoze à týchto 500 ľudí zarobilo ďaleko viac, než všetci tí nesčíselní robotníci, ktorí vlastne tento to- var zhotovovali. Tak robotníci... boli vydieraní vlastne dvakrát. Raz výrobcem... a raz vývozcem.« »Jedna čs. firma konkurovala druhej. ... No a keď nebol zisk, tak sa jednoducho snížily mzdy.« (»Hospodárství ČSR na jaře 1946«, str. 183.)

4. podnikatel: Před válkou jsem měli tak veli- ké obraty v cizině, že si každá větší firma mohla do- volit zástupce. Menší firmy se sdružovaly. Teď máme jen obtíže.

4. úředník: Kdyby naše firmy jen projevily tro- chu víc iniciativy.

5. podnikatel: Kdyby naše firmy byly venku zastoupeny vlastními odborníky, dosahovaly by lepších výsledků.

5. úředník: Naši výrobci nábytku se spojili v prodejní družstvo. Poslali svého odborníka do Anglie, za podpory ministerstva zahraničního obchodu. Prodali jsme 30.000 ložnic. Mysleli jsme, že se nám bude snadno jednat, když si naši výrobci mezi sebou nekonkurovali. Ano, ale z anglické strany nejednali jednotlivci. Partnerem našeho družstva bylo ministerstvo, Board of Trade. Jednání jednotlivců patří nenávratně minulosti. Sovětský svaz dosahuje nesmírných úspěchů proto, že ministr Mikojan zastupuje celou obrovskou poptávku stoosmdesátimilionového státu. A Velká Británie? Jedná s Holandskem, a tuším Dánskem, Norskem, Belgií a ještě jinými státy o to, aby britské ministerstvo výzvy mohlo jejich jménem koupit celou příští argentinskou sklizeň.

Spor kompetenční

6. úředník: My, ve státním plánovacím úřadě budeme rozhodovat o československém zahraničním obchodě. Máme na to sekci. Jedině my můžeme vidět, co bude zapotřebí v daleké budoucnosti.

7. úředník: Státní plánovací úřad sídlí někde v klidu u Vltavy, daleko od denního ruchu. Jeho práce je zatím ve stadiu příprav. Prakticky ještě nic neudělali. Práci resortů koordinujeme my, hospodářská rada. Plánovací úřad je nám podřízen. Všechny nitky hospodářského života se sbíhají tady, ve Strakově akademii.

8. úředník (Ing. A. Černok, přednosta štvrtého odboru - povolovacího ministerstva zahraničního obchodu, v orgánu »Zahraněční obchod« z 10. ledna 1946, str. 4): »Jedním z prvních úkolů MZO, kterého kompetencia sa vzťahuje na celé územie ČSR, bolo sjednotiť predpisy, ktoré upravovali povolenie dovozu a vývozu tovarov...«

9. úředník (dr. František Kaše, přednosta organizačního oddělení presidia MZO, v časopisu »Zahraněční obchod« z 15. prosince 1945, str. 3): Kompetence MZO byla prozatím přesně stanovena zákonnou normou toliko v sektoru t. zv. povolovacího řízení... zásadní a všeobecný rozsah působnosti bude třeba teprve upravit cestou legislativní. Myslím, že není sporu o zásadní působnosti ministerstva, neboť je jisto, že už z pouhého jeho zřízení je nutno mít za to, že je nadáno kompetencí, která se podává z pojmu zahraniční obchod...«

10. úředník: MZO může být jen výkonným orgánem obchodní politiky. Orgánem řídicím je ovšem IV (národohospodářský) odbor ministerstva zahraničních věcí. Jen my můžeme sledovat různé zájmy ze zahraničně-politického hlediska. Tak to mají i v SSSR. Obchodní jednání vede pan Mikojan, to je ministr zahraničního obchodu. Avšak souhlas ke každé smlouvě musí dát národohospodářský odbor ministerstva zahraničních věcí (dříve Narkomindělu), který vede státní tajemník pan Děkanosov, nebo tak nějak.

Ještě (v témže článku): »Samostatný orgán pro zahraniční obchod měl by tu spíše možnost uvádět v soulad hospodářské zájmy státu se zájmy politickými. Praktických zkušeností se samostatným ministerstvem zahraničního obchodu ovšem není a to ani z domova ani z ciziny. Komisarát zahraničního obchodu Sovětského svazu sotva tu bude sloužit jako vzor, přihlídneme-li ke skutečnosti, že jeho hlavní působnost vyvěrá ze státního monopolu zahraničního obchodu, který u nás není zaveden. Československé ministerstvo zahraničního obchodu musí tudíž samo vybudovat svou posici...«

11. úředník: My tady v ministerstvu průmyslu nejlépe víme, které suroviny třeba koupit v zahraničí a kterých výrobků máme dostatek.

12. úředník: Přehled o skladech našich obchodníků vede ministerstvo vnitřního obchodu. Zjišťujeme právě, co je třeba ze zahraničí doplnit.

Jsmelacíní nebo draží?

6. podnikatel (J. H. v »Dnešku« č. 5, str. 66): »Československo se stalo jednou z nejdražších evropských zemí; jsme v rozpacích při pomýšlení na dovoz potřebných surovin, který jediné vývozem můžeme zaplatit. Velvyslanec Steinhardt na to upozornil v nedávném čísle »Zahraněčního obchodu«. Naše sny o »továrně Evropy« se rozplynuly. Co dnes vyvážíme, jsou zbytky výroby, která ještě mohla kalkulovat se starými zásobami z doby před cenovým zvýšením... A nezvýšit ceny nemůžeme, protože nemůžeme vyrábět se ztrátou... ale nakonec se musíme zeptat, kdo naše výrobky koupí?«

Značka lý. v »Dnešku«, č. 6, str. 85: »... cenový úřad podcenil schopnost znárodněného průmyslu; nežije se všedu z podstaty. Mnozí správci zaplatili dluhy, vydělávají a zdá se jim, že mají výdělky přílišné. Věří, že za menších cen podstatně zvýší obraty... To je dobrý zjev, když sám průmysl navrhuje snížení vlastních zisků...«

13. úředník: Je-li československý vývozce dražší než jiný, dává tomu konkurence publicitu. Je-li levnější, mlčí se o tom.

7. podnikatel: Úřad mne nutí prodávat za ztrátové ceny. To je prostě zločin.

8. podnikatel: Úřad mne nutí prodávat za vyšší ceny, než chci. To je zločin proti zdravému rozumu.

14. úředník: Není pravda, že úřad někdy někoho nutil k zbytečnému zvýšení cen. Dokažte to.

15. úředník (Dr. A. Brachtl v č. 8. »Zahraněčního obchodu«, str. 1): »... Bylo proto nutno určitými informacemi podepřít naše vývozce, aby docílovali na zahraničních trzích za svoje zboží cen optimálních...«

16. úředník: To je zločin. Tím Československo ztratí světový trh. Ministerstvo zahraničních věcí by tomu mělo za každou cenu zabránit.

17. úředník: Myslím, že Národní banka i naše ministerstvo (financí) vítá prodej za optimální ceny. Tím opatřujeme státu vzácné devisy.

18. úředník: Politika našeho ministerstva (MZO) je správná. Na světových cenách dnes tolik nazáleží, ježto světová poptávka značně převyšuje nabídku. Dnes je takový hlad po zboží, že nám nezbyvá ve skladištích jediný kousek.

19. úředník: Ministerstvo zahraničního obchodu se dohodlo v poslední smlouvě se Sověty, že základem budou ceny světové. To je jediná rozumná politika. Dnes je hlad po zboží, ale za několik let — až skončí poválečná konjunktura, neprodáme ani kousek. Musíme přizpůsobit již dnes svou kalkulaci světovým cenám. Škoda, že ministerstvo zahraničního obchodu nemá vliv na naše ceny. Za ně odpovídá nejvyšší úřad cenový.

20. úředník: Nechtěli s cenami dolů. A já jsem jim řekl: Dobře, tak já vám nedám povolení na dovoz surovin. To byste koukal, jak náhle mohli slevit.

21. úředník: Zasahuje-li MZO do cenové politiky, činí tak bez jakéhokoliv zákonného podkladu.

22. úředník: A ještě jedno posláni MZO: zkoumat kalkulace cen. Zjistíme-li, že jsme v něčem dražší než ostatní svět, upozorníme naše výrobce. Ti přezkoušejí svou kalkulaci, zjistí omyly a rychle zjednájí nápravu.

9. podnikatel: Budeme se bránit zuby nehty. A tak ad infinitum.

Pokus o závěr

Zpráva ČTK (zkráceně): Americký úřad obchodu doporučil různým nákupcům missím ve Spojených státech, aby skončily svou činnost. Vlivné skupiny podnikatelské vykonávají nátlak na vládu Spojených států, aby dosáhla prosazení zásady, že v míru má přestat činnost zahraničních vlád jako nákupců. Obchod se musí vrátit v normální koleje.

Polák: Mezi námi: pokus získat Záolší není ovšem rozumný. Ale zahraniční obchod máte zorganizovaný skvěle. To my tak neumíme.

M a d a r: Závidím vám vaše ceny. Máte solidní cenovou politiku. Potřebuji v Budapešti milion pengö, abych se dal oholit.

A u t o r: Tož to v celku s námi není snad nejhorsí. Avšak trochu koordinace by snad neškodilo.

literatura a umění

Otto Zouplna

Kdo na místo mecenášů?

Koncem masopustu jsme viděli na pražských ulicích veselou karnevalovou grotesku, kterou připravili posluchači uměleckoprůmyslové školy pod názvem: »Umřel bohém«. Dnes můžeme mluvit o tom, že zemřel mecenáš. Zůstalo tu sice několik stálých, avšak naprosto nedostačujících odběratelů výtvarného umění, jako ministerstvo školství, Národní galerie (která stále ještě nově získaná díla musí nechat ležet ladem mezi pavučinami skladišť), a konečně ojedinelý kupce, procházející výstavní síní. Ten je ovšem velkou vzácností.

Zemřel mecenáš na nemoc zvanou socialismus a měnová reforma. Zemřel mecenáš v širokém slova smyslu. Můžeme nad tím povzdchnout dvojím způsobem najednou: bohudík a bohužel.

Bohudík proto, že jeho smrt vezme tolika lidem o umění se vůbec nezajímajících z úst tak trochu nepravdivou frázi, že umění je výsadou bohatých a majetných. Bohužel nikoliv z toho důvodu, že mecenáši už neexistují, ale proto, že se doposud nenašlo nic, co by je lépe nahradilo.

Jen pro ilustraci je třeba uvést, jak vypadalo čisté mecenášství kdysi. O tom, že umělci obyčejně neposkytovali absolutní svobodu, stačí malý příklad z Merežkovského knihy o Leonardovi da Vinci, kde mu kníže nebo vévoda, na jehož dvůr byl pozván, nařizuje, aby ve své funkci malíře a stavitele nechal rozdělaný obraz a šel opravit zapčené odpadové stoky. Postupem doby se tento stav ovšem změnil a mecenáš věrejška by se v této příhodě nepoznal.

Na místě do země propadlých mecenášů se však vynořila ožehavá otázka: Jakého finančního zajištění se má malířům dostat a kde na ně vzít peníze? Většina malířů neprodala v protektorátní konjunkturu všechna svá díla, a pokud jsou povoleny měsíční výplaty z vázaných vkladů, vyčerpají se také časem, a co pak? Zdá se, že dnešním sociálním vyrovnáním pozbyli lidé, mající zájem o výtvarné umění, finanční prostředky, a zatím co se poměrně o víc zvýšila úroveň příjmů t. zv. nižším vrstvám, nebylo jim dáno dostatečně na srozuměnou, že se od nich očekává, že pokud jejich prostředky na to stačí, zaujmou po kulturně spotřebitelské stránce místo té nesourodé vrstvy, kterou nazýváli »tými, kteří na to mají«.

Distribuce obrazů, můžeme-li to tak nazvat, octlá se tím na mrtvém bodě. Je tedy nutno postavit celý problém životního zajištění výtvarníků na novou základnu tak, aby se neopakovaly nespočetné případy zcela obvyklé v první republice, kdy umělci nežili, ale živořili. Naše galerie a ministerstvo školství nemohou kupovat tolik, aby zajistily slušnou životní úroveň třeba jen několika malířům. Musíme tedy hledat novou cestu.

Reprodukce jako východisko?

První možnost, která vypadá snadno uskutečnitelná: nakladatel koupí obraz a natiskne omezený počet reprodukcí. Podaří-li se šťastnou volbou materiálu vytvořit hodnotné reprodukce, jistě by šly na odbyt. Svědčí o tom za války sem dovezené kartony van Goghových olejů, o něž se zájemci přímo prali. Jejich cena se pohybovala asi mezi 200—400 K. Ač by se tímto způsobem umožnila častější výměna, nelze opominout nebezpečí, na které upozorňuje E. Filla, že si totiž lidé zvyknou jen na reprodukce. Mimo to je tu ještě otázka, zda by takto bylo možno zajistit hmotné všechny výtvarníky.

Při té příležitosti je však zapotřebí si už konečně jednou otevřeně přiznat, že ve velké většině příbytků zatlačoval a

do dneš zastihuje levnější libivý a konvenční kyč právě umění. Snad by bylo možné vytlačit jej odtud právě hodnotnými a po cenové stránce často dokonce levnějšími reprodukcemi.

K tomu podotkl nebožtík Václav Špála: »Reprodukováním obrazů by se jistě vyvíjela záslužná práce, neboť by se tím do velkého počtu bytů dostalo opravdové umění. Bylo by to uskutečnitelné, ale výběrem děl, určených k reprodukci a jejich zhotovování by musel být pověřen stát, nebo ještě lépe ministerstvo školství nebo informací. Jakmile by to dostal do rukou soukromník, už by se akce změnila ve výdělečný podnik, který by neseledoval jiný cíl než ten, jak vydělat hodně peněz. Snad by se mohl udělat výběr ze tří malířských generací. První generaci by mohl tvořit okruh kolem Švabinského, Kuby a jejich vrstevníků, druhou generaci by byli moderní výtvarníci přibližně mého zaměření a konečně ve třetí by byli zastoupeni ti nejmladší.«

Závodní rady a umění

O tom, že se u nás udála výměna posic a že nové kolektiv, nastoupivší na místo dřívějších kapitalistických jednotlivců, má mravní povinnost převzít i funkci kulturního spotřebitele, řekl Vlastimil Rada: »Především je tu otázka, zdali tu vůbec jsou nějaké peníze. Dříve šly prostě do kapes velkopřemyslníků, továrníků, ředitelů, a když dnes na jejich místo nastoupily závodní rady, je možno soudit, že se peníze shromažďují tam. Slyšel jsem totiž jednoho majitele velkého závodu, který mi řekl, že by si koupil obraz, kdyby mu to závodní rada dovolila. Prvním krokem k tomu je současná výstava Člověk a práce, mající sklon spíš ke střednímu průměru a k jejíž prohlídce bylo vybitnuto velké množství závodních rad.«

Než uvedu další návrhy Vl. Rady, je třeba říci k této výstavě bez komentáře dvě fakta. První je heslo umístěné v čele výstavní síně: Pracující třída — nositelka nového společenského řádu — bude nyní také sběratelem a mecenášem umění. Za druhé: Za dobu 10 dnů, t. j. asi jedné čtvrtiny trvání výstavy, byly závodními radami zakoupeny z 205 vystavených děl 3 (tři) obrazy, nebo lépe řečeno kresby a grafiky.

Ale vraťme se opět k Vl. Radovi.

»Dále tu jsou soukromé galerie, na př. obrazová galerie banky Slavia. Jsou tam samí Brožíkové, nějaký Hynais atd. Tyto galerie byly založeny za kapitalistické doby, avšak není důvodu, proč by se dnes v době socialistické v jejich doplňování nemělo pokračovat. Ovšem jinak než dříve. Tenkrát kupovali ředitelé banky buď skutečně nebo už za živa mrtvé malíře, čili kupovali jméno. Snad dnes už nikdo nebude chtít, aby malíř nejprve zemřel, aby se pak nad jeho hrobem fňukalo a »zájemci« přepláceli mnohonásobně skutečnou hodnotu jeho obrazů jen proto, že už náleží historii. Proč by se dnes nemohli nahradit kapitalističtí ředitelé odborníkem, který by galerii doplňoval živým uměním dneška? Této odborné volby by bylo ovšem zapotřebí i při výběru děl pro závodní rady.

Náhradu za velké mecenáše je těžko hledat; malí mecenášové by se však dali nahradit zlevňováním potřeb. Grafické závody by mohly výtvarníkovi vyjít alespoň natolik vstříc, jako dřívější jejich kapitalističtí ředitelé, jichž přátelský poměr k umělcům umožnil výtvarníkovi zhotovit litografie za poměrně nízké ceny. Je samozřejmé, že grafický závod na jiné práci vydělal a doposud vydělá víc. Ale v tom směru by snad dnešní vedoucí těchto závodů mohli vyjít umělci natolik vstříc jako jejich kapitalističtí předchůdci, a zabývat se vedle finančně výnosných zakázek také zakázkou, abych tak řekl, čestnou.

Prvním pokusem o odstranění cenové překážky mezi umělcem a průměrným kupcem, který má dnes v kapse poměrně málo peněz, byla výstava akvarelů, kreseb a grafických listů Umělecké besedy. Zajímavé však je, že výstavy jsou dnes hojně navštěvovány, ale kupuje se málo, kdežto dříve tomu bylo naopak.«

Podporovat mladé talenty?

Na otázku, zda se mají mladí výtvarníci finančně podporovat, dostáváme dvě protichůdné odpovědi: Ano a ne. »Domnívám se, že by se mladý člověk neměl nechat podporovat, nýbrž bojovat vlastní vůlí o svou existenci,« vyjadřuje svůj názor Vlastimil Rada. »Ale i když se podíváme za hranice, nemůžeme prostě cizí způsob stejně praktikovat u nás. Tak na příklad Sovětský svaz. Jeho rozlehlé kraje ještě dlouho nebudou nasyceny obrazy, sochami a uměním vůbec, a proto potřebuje stále další a další lidí, produkuje

umění. U nás je tento stav opačný. Máme mnoho mladých adeptů. Tím ovšem nakonec dospějeme k tomu, že bude prodávat jen kvalita, která však prozatím zůstává stále ještě z větší části nepochopena u širších vrstev. Tím nepřímo bychom ovšem museli konstatovat, že dnešní doba žádá obrazy, které mají být uměním, ale uměním srozumitelným. Z toho pak zase vyplývá naléhavá nutnost výtvarné výchovy již ve škole.

»V zásadě jsem proti tomu, aby se podporovali všichni umělci,« souhlasí Jan Zrzavý s Vl. Radou. »Mezi velkým počtem výtvarníků je spousta netalentovaných a je pak hřích takové lidi podporovat. Naopak, tím se umění jen poškozujeme. Může se proti tomu namítat, že by se tak mohl umlčet třeba i velmi nadaný člověk. To jsou však zbytečné obavy. Podívejte se na celníka Henri Rousseaua. Když v někom něco je, tak vždycky prorazí.

Ať stát zakládá galerie ve venkovských městech. Namítky, že by je nikdo nenavštěvoval, bych odmítal. Kdybychom měli v Praze Národní galerii v samostatně reprezentativní budově, také by to jinak vypadalo s jejími návštěvníky, než dnes, kdy jest jen malá její část rozstrkaně instalována v Knihovně, v Kramářově vile a na Zbraslavi. Podívejte se na Paříž! Tam spousta lidí chodí v neděli do Louvru.

Nebo ať se zřídí dávkový systém z alkoholu a z kouření; měli bychom to pak ještě lepší než v Dánsku,« pokračuje s usměvem Jan Zrzavý. »Ať se škodlivé obrací v něco dobrého, jak o tom píše Karel Čapek ve své Cestě na sever: Kdo chce vidět francouzské sochaře a malíře, musí jet do Kodaně. To všechno je z piva. Je tady totiž velký carlsberský pivovar, z něhož většina výnosu plyne do slavného carlsberského fondu na podporu věd a umění. Bože, kdybychom u nás pili ve prospěch umění, to by bylo soch a obrazů! Jenže Carl Jacobsen a paní Otilie se neurodí v každé zemi, kde-pak! To by bylo příliš krásné.

Obávám se jen — dodává Jan Zrzavý — že kdyby se zavedly dávky, šly by nakonec zase na něco jiného, než na umění.

Jak by mohl pomoci stát

Václav Rabas vidí východisko z dnešního stavu v prvé řadě ve státě, který tu má přiložit pomocnou ruku: »Rýsuje se státní péče o umělce, především mladé a neznámé. Mám na mysli bohatěji dotovaná stipendia, zejména cestovní pro absolventy uměleckých škol, dále pracovní podpory na prokázané umělecké záměry, jež by ztratily formu almužny.

Dále by to byly bohatěji dotované nákupy prací mladých výtvarníků v rámci každoročních státních nákupů. Zde by stát neopatroval díla pro zaprášená skladiště, ale rovnou pro živou potřebu nového kolektivního života pracujících. Účelným výběrem se tak získají díla pro venkovské galerie a pro reprezentativní místnosti kulturního a politického života venku. Okresní a ústřední národní výbory by mohly ze svých prostředků zde v ústředí od příslušného dorostu rovnou kupovat umělecká díla, stejně jako závodní rady pro své úřední a společenské místnosti. Nebude se tu rozhazovat za bezcenný brak, jak by se mohlo dít bez odborného dozoru a výběru.

Bude třeba podchytnout nejširší potřebu organizovaným trhem umělecké tvorby. Jejím prostřednictvím se budou nabízet výtvarná díla nejen soukromé potřebě těch, kteří nemají čas ani příležitost vejít ve styk s umělcem, ale především potřebě kolektiva pro výzdobu místnosti, kde pracující člověk žije, aby alespoň v přestávkách ve společenských místnostech závodů, kanceláří, sborovnách, čtárnách přicházel do styku s uměním.

Dále, by mohly být vypisovány ceny a odměny hrdinům práce, ceny jednotlivým podnikům za mimořádné výkony, sportovní ceny, čestné dary pro hosty ze zahraničí a gesta mezinárodně politická ve formě darovaného výtvarného díla. To všechno musí být pohotové a prozřívavě připraveno soutěžemi nebo cílevědomým výběrem při nákupech.

Je vidět, že státní péče jen vydělá i po hospodářské stránce, když si na tuhle práci vyhrne rukávy a když hospodáři lidovlády nebudou držet ruce na kapsách, jako by dávali ze svého.

Především je ovšem nutno zaopatřit příležitost dorostu, to jest těm, kteří budou spolu s ostatními duševními pracovníky státu vyhrávat kulturní bitvy. »Kdykoliv jsme zvíťazili, dalo se to převahou na poli ducha,« řekl T. G. Masaryk.

Konečně by bylo zapotřebí řádné dotovaných výstavních cen, řádných dotací pro nerozpačité nákupy Národní galerie, když vybírá z vyzrálého díla umělce.

O všeobecné sociální pojištění nemocenské a starobní bude nyní jistě v nějaké formě postaráno a to pro všechny bez rozdílu. Vedle této státní péče budou si ji musít ovšem umělci organisovat ve spolcích a družstvech sami. Především sami se budou musít starat o přímý styk s »konsumentem umění« a to i výchovou k výtvarnictví v bezprostředním pracovním styku s pracujícím lidem a jeho vedoucími složkami.

Musí tu být činitel, který podchytí povinnosti znárodněných a zestátněných podniků, především peněžních ústavů a klíčového průmyslu k umění, aby se neopakovalo opomínutí z první republiky, kde přes naše důtklivé upozorňování a volání odpovědní lidé nepřinutili pozemkovou reformu k povinné dani umění, kterému právě touto pomocí vzala mnohé možnosti.

To všechno je důležité pro okamžitou pomoc a celkem rychle dosažitelné pro poválečná léta, aby velké úkoly, které naše umění očekávají v soutěži s ostatními lidovládními přátelských států, našly naše umělce připravené.

Musí se něco udělat

»Změnily se především sociální poměry,« tímto konstatováním začíná Emil Filla. »Dříve určité třídy soukromníků si koupily buď chatu, auto, nebo jely do ciziny a tak si mohly koupit i umění. Bylo možno dát si stranou určité peníze. Tyto případy jsou však řídké. Když dnes někteří lidé mají určitý poměr k umění, nemívají snahu něco doma mít. Na výstavy se dívají spíš jako na společenskou záležitost, vidí v tom obměnu koncertů. Tento stav není přechodný, nýbrž trvalý a nezpůsobuje jej jen vázaný vklad, neboť není možné předpokládat, že by po jeho uvolnění lidé hned začli kupovat. Nebudou prostě možnosti takového výdělků, aby se se mohly pořizovat drahé věci. A určité věci jsou bohužel drahé. Větší malířská díla jsou také drahá a kromě toho předpokládají větší byt a především snahu a touhu mít něco podobného doma na stěně.

Řešení tohoto problému není starostí umělců. Hospodářské věci na příklad byly také rozřešeny politicky. Nelze proto očekávat, že by si umělci sami tuto otázku mohli rozřešit. Musí se toho ujmout někdo, kdo má pocit, že to má provést a myslet na to.

Nebezpečí je v tom, že někteří umělci, kteří by podlehl nátlaku, začnou produkovat věci levnější: lepty, skizy, malé sochy, kačvarely atd., a kdyby se tento stav zakořenil, znamenalo by to určitou jednostrannost. Nelze říci, že malá věc je špatná. Vezmeme třeba našeho Navrátila, který maloval vesměs malé formáty, a když se nás cizinci zeptají, co máte od něho většího, musíme odpovědět záporně. Navrátil podlehli tehdejšími žádostem své doby a nebyl dost radikální, aby si řekl: budu dělat velké formáty.

Umělec je odpovědný sám sobě. Nemůžeme sice žádat, aby si to uvědomili všichni a nepodlehli nátlaku veřejnosti, ale nebude-li naše umění dost radikální, stane se z něho umění v drobotinách. A takové překážky musí umělec překonávat.

S jedné strany se říká, že finanční podporování mladých výtvarníků není zdravé. Bylo by však zapotřebí myslet na to, aby dorůstajícímu umělci stát poskytoval určité minimum k životu, snad do 30 až 35 let věku. Jestliže se pak neuchytí, je to jeho osud. Nechtěl bych, aby stát poskytoval obrovské výhody. Stačilo by zabezpečit všem ono životní minimum, vyjít jim vstříc při nákupu materiálu — snad by bylo možno i založit družstva a úvěry by se snad mohlo zřídit, že by se víc kupoval. Zde se však nikdy nesmí apelovat na povinnost něco kupovat. Tento názor je založen na zcela falešné basi. Buď někdo onu duševní potřebu má, nebo ne.

Když nyní odpadl jeden činitel, jednotlivci, kteří si to mohli dovolit, mohly by na jejich místo nastoupit především větší dotace od státu na umožnění nákupu věcí, za druhé pak různé korporace, těžký průmysl, které by měly cítit povinnost něco mít, ovšem z duševní potřeby, aby se celá akce nedostala do rukou nepovolaných.

U soukromníků, kteří by si chtěli zaopatřit obrazy, by se pak měl podporovat onen pocit chění, mít umění doma. Jestliže se někdo spokojí jen s tím, že třeba v klubu nebo jinde, kam chodí, má hodnotné umění, a doma se spokojí s odpadkem, pak to není kulturní člověk. Je k tomu ovšem zapotřebí také ono minimum bydlení, aby se mohla splnit touha po tom, pořídit si něco pro domov.

Je to vlastně otázka celé společnosti. Snad by se měl zřídit nějaký ústav nebo banka, která by poskytovala úvěry

do ba a lidé

Míla Pachnerová

Zkouška ohněm

(Hrстка zkušeností o lidské povaze za okupace)

Dlouho trvající stav duševního i tělesného zotročení má na člověka dojísta neblahý vliv. Především ho sklíčuje. Muž, jemuž byly vyrvány z rukou zbraně — i ty duchovní — a který tu teď stojí sám proti nejzavilejšímu a nejnemravnějšímu zlosynu, za sebou houf bezbranných žen s dětmi, musí stát skutečně jako žulový kádr, má-li se nápor třístit o jeho hrud' a u něho zastavit.

Za dob t. zv. protektorátu jsme nebyli všichni z křemene, snad ani nemohli být, protože to jsou věci často mimo lidskou vůli a hlavně mimo lidskou možnost. Chci právě ukázat, jak hydraulický lis, jímž procházely naše myslí v době nesvobody, je zpevnil anebo zase znetvořil.

Za krutého stavu obležení našich duší bylo mezi námi, na neštěstí, mnoho tupé a trpné lhosejtných i vyčkávavě obojetných. To bylo pařeníště většiny slabochů. Na opačné straně stáli moudře rozvázní, uvážlivě stateční a šíleně odvážní. To je tak asi výčet lidských povah za okupace.

Starý politik a bývalý senátor, výborný znalec lidí, mi nedávno řekl: »I slabochy musí národ mít, ani nestačte ne smí vylučovat ze svého středu, protože potřebujeme každého slušného jedince, nesmíme se zříkat dobrých možností, které jsou i — v slabochu.« Tento názor zasluhuje, abychom se zamyslíli. Slabí mezi námi byli ti, kteří neměli štěstí, aby pravda je včas osvitila, neprohlédli, a proto neměli odkud čerpat sílu k odporu. Zmlkli a zalezli. Hůře ovšem tam, kde slabost se ukryla za ochranný nátěr mnohomluvného dešperátství a škarohlídství, pro něž zlý výsledek byl už od prvopočátku zpečetěn. Vše pochopit znamená vše odpustit, říkají Francouzi, a to asi měl na mysli politik, o němž hovořím. Je však velmi těžké pochopit takové, kdo, potice se smrtelnými potem sobecké úzkosti, strhovali v beznadějnou, malomyslnost. A to také činili někteří slabochi.

Věru, že lhosejtné tupce, jímž osud nevlozil do srdcí semínko žhoci lásky k rodné zemi, lze snáze vysvětlit. Jejich postoj byl druh duševní anomálie, právě tak, jako se narodí člověk se znetvořenou okončetinou nebo nerovnou páteří, aniž za to můžeme kohokoliv, a zejména ovšem postiženého samotného, činit odpovědná. Mravní necitlivost, působená jakoby nekonečnou serií injekcí vlastního sobectví, činila z těchto lidí po celou dobu nesvobody zápornou položku národního účetnictví. Škodili však jen nepřímo.

Mravně nejniže stáli obojetní. Ty také lze dnes nejtíže postihnouti. Je těžkou křivdou, tvrdí-li někdo, že takto selhala především část inteligence. Po revoluci se stalo módou, kritizovat inteligenci, a celá řada lidí jí vytýkala, že setrvává (!) ve svém vyčkávavém stanovisku. Vzniklo z toho mnoho polemik v tisku a nakonec dospěli debatéri k tomu, čím by bylo bývalo lépe začít, k ujasnění pojmu »inteligent«. Přitom všem tato »inteligence«, (jejíž označení dávám do uvozovek, protože sloužilo za nádvuku), po jejichž zádech se z počátku kdekdo vozil, se které byla doslova dřena kůže válci rotaček, šla pořád celkem způsobně za svojí prací a tím prokázala nad slunce jasněji svůj tvorivý a naprosto jednoroznáčný postoj. Kdo váhal, koho bylo třeba lákat vábníčkou a předkládat mu k úvaze a k vlídnému ochutnání, pracovní povinnost všemi možnými způsoby, z nichž některé hraničily až s nemravností, ač právě o pracovní morálce byla řeč, byli jiní.

právě tak, jako když třeba rodiče kupují dětem na splátky piano. Nebo by banka sama kupovala obrazy a půjčovala je pak, čímž by se zároveň uspokojila touha mít doma po určité době opět jiný obraz na stěně. Byl by to jen jiný druh jakési socialisace v tomto oboru.

Ze se něco musí stát, je dnes jasné. Je tu nebezpečí, aby se každý nespokojil suchou jehlou a aby větší obrazy nevy-mizely zcela ze života.

Kladl bych důraz ještě na to, co jsem odjakživa cítil. Aby se méně vyváželo do ciziny, ale aby náš program byl: úspěch československého umění doma. Je to zdánlivě program všední, ale demokratický.

Rozhodně se může volit jen takové řešení, které se hodí na naše poměry. Trpělivost umělců musí vzbudit vědomí lidí u kormidla, že se musí něco podniknout a že se to musí brát jako národní požadavek.

Nadhozená otázka odpomoci dnešnímu stavu reprodukci obsahuje v sobě nebezpečí, že si lidé zvyknou jen na reprodukce. A aby celá kultura zabočila na reprodukce, to je pochybné. Až bude televise a obrazy se budou moci promítat tak dokonale, jako Beethovenova 9. symfonie, bude to něco jiného; to je však zatím hudbou budoucnosti a my se musíme dívat na dnešní stav.

Třeba projít krisí

»Jestliže na místo dřívějších kapitalistických jednotlivců nastoupil stát,« říká doc. dr. Fr. Kovárna, »je nutno žádat nyní od státu dotace na nákupy výtvarných děl. Závodní rady jsou pravděpodobně největšími konsumenty politické literatury a bylo by jen spravedlivé, kdyby si hned od počátku zvykly též nahrazovat funkci kapitalistů, kteří byli největšími sběrateli výtvarné kultury. To by ovšem neměly považovat za nadiktovaný příkaz, ale za svou mravní povinnost. Když závodní rady převzaly prakticky výtvarné podniky, je jejich povinností převzít i všechny závazky, tedy též kulturní, které dříve kapitalistické vrstvy vůči umění měly. Musí cítit povinnost kupovat výtvarné umění, i když zatím nevydělávají.

Aby se však do zestátněných podniků dostala jen díla skutečně hodnotná, bylo by nutno zřídit u ministerstva průmyslu jakousi nákupní instituci, obsazenou odborníky, která by zprostředkovala styk mezi výtvarníky a zájemci.

S dnešním stavem ovšem úzce souvisí i otázka cen. Výtvarní umělci neradi slyší o tom, že jsou vzhledem k dnešním omezeným nákupním možnostem příliš vysoké. Nechci tu řešit otázku, jakým způsobem se má umění přepočítávat na peníze. Není tu však jiné pomoci, než provést v cenách určitou úpravu. Muselo by se při tom vycházet ze staré zásady; že totiž prodej díla má umělci umožnit další život a další práci. Jinak asi v dnešní socialistické době měřit nelze. Tento stav vznikl z toho, že jsme u nás vždy počítali s veřejnými nákupy, pak k tomu ještě přistoupila protektorátní konjunktura a takto do výše vyhnané ceny nám zůstaly. Ve Francii vždy výtvarník počítal s tím, že zisk z prodeje obrazu mu nepřinese víc, než umožnění další práce.

Je tu ještě něco, o čem je nutno se v souvislosti s těmito problémy zmínit. Mám na mysli psychologické zaměření našich výtvarníků. Stále tu ještě vystupuje ona velká romantická představa umělce, která mu brání nalézt jinou možnost výtvarného uplatnění. Hodnotný plakát, novinářská kresba, částečně i grafika, výtvarná jevištní práce, návrhy pro textil, keramiku, porcelán, sklo, grafická úprava knih, to vše jsou úseky působnosti, které jsou opomíjeny. Bylo by však naléhavě zapotřebí, aby právě v této výrobě spolupracovali umělci a nevyhýbali se tomu.

Všechno sociální úsilí ovšem nemůže vyloučit časté osobní tragédie, jak to ukazuje nejlépe Myslbekova škola. Z velkého počtu žáků, které za svého dlouholetého působení na akademii Myslbek vychoval, bychom ty, jež můžeme řadit mezi velké sochaře, spočítali na prstech.

Bude dobře, uvážíme-li na konec ještě toto: Odborové organizovaných výtvarníků je dnes asi 1500. Na akademii výtvarných umění a na uměleckoprůmyslové škole je asi po 500 adeptech, kteří si nebudou moci najít existenci výtvarníka v profesuře kreslení, neboť tento obor studuje na vysoké škole již dostatečný počet dalších mladých lidí. Z toho vyplývá, že ne všichni, ale jen část z nich mohou být umělci.

Prakticky to znamená, že z tohoto množství vypluje na povrch vytríbená kvalita, zatím co střední a podprůměrná kvantita bude určena k zániku.

Nezbývá jiné cesty, než projít krisí, která sice bude těžká, ale v jistém smyslu také zdravá.

Ještě dlouho po revoluci se stávalo, že obuvník neměl čas, aby vám podrazil boty a krejčí, který dovedl šít celé noci uniformy německým vojákům »podle rozkazu«, neměl čas k malé opravě vašeho kabátu, avšak nikdy se nestalo, aby vám v téže době odmítl inženýr vyhotovit nějaký rozpočet nebo náčrtek s obdobně hloupou výmluvou, jakou jste slyšel loňského podzimu od menových spekulantů, na př. že mu »došly tužky« nebo že čeká na vyřízení žádosti o náhradní šroubek v rysovačce. A nikdy vás nevyhodil z ordinace lékař s neovázaným krvavým zraněním, protože mu »došel« leukoplast a jodová tinktura. Jestliže i v řadách inteligence byli jedinci, kteří od prvopočátku spekulovali, je pro to vysvětlení: nepatřili do těchto řad, právě tak, jako tam po právu patřili všichni uvědomělí pracovníci, třeba stáli u soustruhu či za pluhem. Tak to je: není inteligence a neinteligence, jsou jen pořádní a ničomové. Mezi pořádnými pak byli ti, které jsem označila za moudře rozvážené, uvážlivé statečné a silně odvážné.

Tito všichni prospěli své vlasti jak nejlépe mohli, neboť věřím, že nemohli jinak, než jak si počínali. Proto si zaslouží trpkou kritiku na příklad právě ti, kdo méně uvažovali a více jednali. Před každým revolučním převratem nastane období zdánlivého klidu, kdy to vše jen pod povrchem a pro mnohé neznatelně, chvíle zdánlivě liknavosti, která je vítaná dešperátům, a která by mohla i dobráka oklamat a pevnou vírou otrávit. Zejména, trvá-li dlouho.

A v každé revoluci je třeba, aby právě odvážní, kteří se dají takovou chvílí vést citem, než rozumem, převzali velení z rukou rozšafně uvažujících. Kdyby tomu tak nebylo, nemohli bychom mluvit o revoluci, nýbrž o plánovitě uspořádání věci. Víme ale všichni, jak často v životech národů je toto druhé holou nemožností, krásným, leč nespílitelným snem; a jak právě jen podnik zdánlivě silný — vždycky za cenu slz a krve — dopomůže spravedlivé věci k vítězství.

Nikdo nepochybujeme, že pravda vítězí, toto heslo je vepsáno krví na jasném štítě národa, avšak ona vítězí a la longue. A také spravedlnost se neprosazuje hned a sama. A tak spočteme-li oběti čekání, a porovnáme-li jejich počet s obětmi protestu, který vyvrhel nezadržitelně z žhavého nitra národa, dojdeme překvapivých výsledků. Jest tedy jak pravdě, tak právu třeba oné porodní báby, kterou je čin, v našem případě čin revoluční. V něm se obráží a ještě dlouho bude obrazet mnohá stránka naší národní povahy, a ne v poslední řadě ono spoutání vzepětí, pramenící z hlubokého mravního založení, které jediné usměrňuje i samu silnou odvahu z pouhého nedomyšleného siláctví v nádherné vzplanutí vědomého skutku. Skutečnou zkouškou ohněm prošla za války lidská poctivost a čestnost a možno říci, že ti, kdo jí prošli s úspěchem, jsou ryzí.

Neboť neběželo vždycky jen o statečný či nestatečný postoj k činům a vůči bližním. Lidská povaha se za poroby mohla osvědčit ještě jinak. Naprostý přesun hodnot naučil lidi na příklad nevážit si peněz a vážit si naopak, často nerozumně, přeceňovat majetek v jiné podobě. Všichni známe lidi, kteří horečně nakupovali (něco podobného se pak opakovalo loňského podzimu před stažením starých platidel) a hromadili tak zoufale, že by byli snad skupili celý sklad levých poloviček párů bot, jen aby »do něčeho vrazili peníze«. Jiní kupovali zdánlivě s větším rozmyslem, ale také oni křečkovali, vracela se doba nákupu knih na váhu a obrazů podle rámu. Lidé s tak vyhraněným smyslem pro majetek byli za okupace a krátce po revoluci znovu vystaveni kruté zkoušce. Tu i tam ležely hodnoty doslova na ulici. Příběhy o zlatokopech už dávno pozbyly své humorné příchuti, po mém ji v jádře nikdy neměly!

Také zde se však vyskytly stovky lidí kteří nealhal, jejichž přímé a lidské jednání je samo sobě nej-

lepším osvědčením o národní spolehlivosti, i v případě, jak se pohříchu také někdy stává, že s úředním vystavením tohoto dokladu jim to všelijak vázne. Celý náš odboj domácí spočíval na takových lidech, na jejich mravní odvaze a naprosté spolehlivosti. My, kdo jsme tak často museli svůj život a co víc, osud svých manželů či manželek vkládat s důvěrou do rukou bližního, do rukou člověka, jehož jméno jsme často — pochopitelně — ani nesměli znát, my víme nejlépe, co je pravá ušlechtilá lidskost, řekla bych mužnost, kdyby stejnými hrdinkami nebyly bývaly i ženy, na něž tu slovník zapomíná.

A protějškem k nim vystávají tu i tam na výsluní dočasně příznivých podmínek dušičky, které nenasytila štedrá pokladnice severu, a kteří by dnes s člověka, který měl štěstí, že mu německý mol neprozřal poslední kabát, sedrali s tímto pohorlivě předválečným kouskem »lepšího« oděvu i samu kůži. Tito lidé přihřívají se zlověstným mumlaním zatuchlý, morově páchnoucí odvar z dvou dílů »Poledního listu« a jedné třetiny »Arijského boje« na pláplavem kahanku zloby, a přemítají, komu dát dříve napít svého kouzelného nápoje. Jejich nevyčísitelný morbus protectorati, i když je to nemoc, řečená »tajná«, ba nejtajnější, z nich činí jen zajímavý doklad v muzeu pamětihodností. Ovšem v onom oddělení, kam raději nedovolíme vstupovat mládeži.

otázky a odpovědi

Byli rekreatanti Heydrichovy akce kolaboranti nebo revolucionáři?

Na náš dotaz »Co s rekreatanty Heydrichova odkazu«, poslalo nám několik obhajovatelů této neblahé akce dopisy, z nichž otiskujeme aspoň tento nejzásadnější:

K Vašemu článku »Co s rekreatanty Heydrichových ozdravoven« píši Vám toto sdělení, které plně podepisuji, za které nesu odpovědnost a které mohu doložit doklady a svědky.

Je zásadní chybou označovat za kolaboranty tohoto druhu určitou část občanstva. Váš článek dotýká se zřejmě dělníků a zastřeně omlouvá vedoucí a ředitele. V tomtéž smyslu psala před rokem »Lidová demokracie«. Oba dva články, snad jediné od revoluce, jsou si tolik podobné, že snad jde o téhož pisatele. Protože článek považuji za soukromý názor jednotlivce a nikoliv za linii Vašeho listu, píši Vám toto objasnění.

Je všeobecně známo, že kolaboroval, to jest spolupracoval s Němci celý národ, pokud zůstal doma a nestal se partyzánem, ale jak říká vtipná anekdota, byl český národ neuposlušnějším na světě, neboť poslouchal ve dne Berlín a v noci Moskvu a Londýn. Dělník sice pracoval přes čas, čímž zvyšoval výdaje na válku, ale jeho práce byla sabotáž sama o sobě. Granáty jim vyrobené nevybuchovaly, součástky jim zhotovené nebylo možno dát dohromady, a tak to šlo do nekonečna. Jiní dělali sabotáže mimo své povolání, byli členy ilegálních vojenských a politických organizací, kde pracovali. To byl český člověk — to byl český dělník i inteligent. A jen to, že nadprůměrná inteligence pracujícího lidu dovedla běh těchto činů opravdu zakrýt svojí činností v práci, která byla stejně sabotáží, nebyl náš národ natolik okupanty zdecimován, jako tomu bylo na př. u národa polského. Bylo dosti na tom, že bylo popraveno statisíce neilegálních lidí.

A tak došlo k posílání do Heydrichových ozdravoven. Ty byly Heydrichovy jen podle jména. Byly organizovány našimi lidmi a jen za české peníze a správně řečeno za peníze každého účastníka z pens. a nemoc. fondů. Někdo byl k účasti donucen, někdo tam šel dobrovolně, když bylo řečeno, že někdo tam musí stejně jít. Propagačně to bylo Němci jen málo využito, protože aparát odumíral. Naopak za zaměstnanci byli tím vyřazení na mnoho milionů pracovních hodin z válečného průmyslu o dovolené, kterou by jinak nedostali. Tyto pracovní hodiny pro válečnou masinerii využili k nápravě podrytého zdraví a k bezpečnému nákupu a dovozu potravin pro hladovějící rodinu, protože tyto vlaky nebyly hosp. orgány prohlíženy a mohlo se tak jezdit přes 75 km. Jsou známy pří-

pady, kdy taj. Lupoměch dovořil jeti vlakem i těm, kdo na akci nešli, ale pro potraviny. Jini si jeli vyhledat cestičku pro případ, že by jeho »kolaborantství« prasklo, přes Beskvy na Slovensko. Rekreatanti šifřili »V boj«, detektivky, sbírali na odboj atd. Tyto doložené případy bych mohl dále jmenovat. Byli Němcům tolik vděční za rekreaci, že vděčnost dávali nahlas najevo a kdž jsem poznal mezi nimi tainého z policie, měl jsem co dělat, abych jejich projev reguloval, aby se neměly koncentráky dobře. Sílnice byly pomalovány ruskými státními znaky a vůbec celé konání bylo takové, že český národ a socialistické strany nemusí se za ně stydět. Soudržnost dávala tušit, že bez dvaceti politických stran budeme moci jednou dobře žít. Celou kapitolu by potřebovalo popsání nadšení, kdž začla invase. Dík Národní odborové ústředně zaměstnancké, slovo Heydrich nebylo nikde jako projev díků vysloveno.

Svým chováním a svými činy plně vyhovuji vládnímu dekretu, že i ten, kdo se nějak méně provinil proti národní cti, chováním a činy proti Němcům, které převyšují jeho poklesek, může být omilostněn. Ve své vojenské jednotce po revoluci i za okupace měl jsem lidi, kteří byli rekreaty a mohu jim dát nejlepší vysvědčení.

A tak mnoho mluvení a psaní o této věci a proti těmto lidem považuji za kalení vody a za poškozování konsolidace republiky.

Věř, že vy, jako demokratický časopis máš článek uveřejnit, neboť demokracie, kterou tak hájíte, je diskuse. Z článku je jasné vidět, jak to v praxi je a ne, co si o tom někdo vzdálen na sta kilometrů mvsíl.

J. R i c h t r m o e .

Z ostatních dopisů lze vyjmout aspoň tyto hlavní body obhajoby: Zotavovací akce byla zařízením, na něž se dnešní odborová organizace nezmůže ani za deset let i po zvýšení členských příspěvků. Tato akce byla jedinou možností vyhnout se pracovnímu nasazení. Trvala jenom týden, takže rekreati mnoho neužili. Nastalo sblížení dělníků z různých pracovišť a tím výměna zpráv ze zahraničí, což přimělo podstatně ke správné orientaci českého dělníka. Účastníci byli vybráni namnoze z příkazu správy závodu. Turističtí průvodci poučovali účastníky akce o dějinách památných míst ve vlasteneckém duchu atd. Mnohem tížeji než účastníci akce se provinili kefasové, Wernerové, Vajtauerové atd.

Slušný tón všech dopisů je radostným důkazem, jak se u nás poměry za poslední rok uklidnily. Když byl před rokem vznesen v novinách první dotaz v této věci, tu v několika nepodepsaných dopisech, které přišly zároveň s několika sty projevů souhlasu, vyhrožovali anonymové autoru dotazu vesměs ublížením na těle nebo i na životě. Dnes jsou tyto vesměs podepsané námítky nikoli již útokem, nýbrž obranou.

Ačkoliv ani jeden z pisatelů se nezabýval hlavním, zásadním problémem této akce, který ponechme až na závěr, proberme přece jenom i ony drobné námítky.

Především snad není třeba opakovat, že poslouchání cizího rozhlasu nebylo nějakou ospravedlňující zásluhou. Pokud pak jde o sabotáž, o nevybuchující granáty atd., jaká je tu vůbec spojitost s heydrichiádou? To je už zase ona známá argumentace na tento způsob: My: »Káva je vystydlá«. Oni: »Omyl. Nový York je v Americe«. Jakže, říkáte na to, vždyť část pracujícího lidu se účastnila heydrichiády a část pracujícího lidu sabotovala, společný znak tu tedy je! Správně. Jenomže vystydlá káva je na zeměkouli a Nový York taky. Ale když už jsme u toho: ba, byli velcí, hrdinští sabotážníci, kteří sabotovali nikoli pro úlevu svých svalů, ale z nenávisťi k nacismu. Ale pravici do plamenů, že z těchto lidí se neúčastnil heydrichiády ani jeden, už proto ne, aby tři sta týdnů svého nebezpečného českého zápasu na pracovišti nepokálel mizerným jediným týdnem heydrichovské odpočinku.

K rekreaci, která byla organizována z českých peněz, byl ovšem někdo nucen; ale ty, kteří byli snad obětmi nátlaku vskutku neodolatelného, jsme přece hned zbavovali viny. Ale což ten, kdo tam šel vskutku dobrovolně? Nebo kdo si tuto výsadu vybojoval krvavou rvačkou? Vinen? Nevinen? A šel tam vskutku jenom proto, aby byli Němci připraveni o jeho pracovní hodiny? Neúčastnilo se snad této akce právě mnoho těch, kteří si ji vysloužili tím, že

jejich zásluhou bylo mnohem víc pracovních hodin naděláno před nástupem k rekreaci? Je ovšem pravda, že ten, kdo za kořalku a cigarety pracoval tolik hodin týdně, byl vysílen tak, že týden odpočinku byl dobrý. Ale nebylo snad lépe nemít těch cigaret, kořalky a pracovních hodin méně a tím tedy i týdne odpočinku méně? Naznačování, že ztráta několika milionů pracovních hodin, takto vzešlá, byla vlastně jakýmsi druhem sabotáže, je přece jen troufalost poněkud přílišná; tomu se člověk může opravdu už jenom zasmát, vzpomene-li si, jak byla tato samosabotáž Němci hlasitě vytrubována a velebena.

Ten, kdo se nějak méně provinil, může být omilostněn činy proti Němcům, pokud převyšují jeho poklesek. Konečně upřímné slovo: poklesek. Ale což jsou-li mezi rekreaty také lidé, kteří se nějakým úměrným činem proti Němcům prokázat nemohou? Vinni? Nevinni?

Že jenom touto akcí bylo možno vyhnout se pracovnímu nasazení? Jak to? Pouhý týden dovolené tohoto druhu byl glejtem proti nasazení? O takových nepravdách se nediskutuje. A sblížení pracovníků, vyměňování zpráv, což přispělo ke správné orientaci dělníků — nu, zprávy se vyměňovaly denně a všude, a řekl-li rekreat z Ostravska své mínění rekreatu z Prahy, nic tím nebylo pro správnou orientaci učiněno, neboť tato správná orientace tu byla beztoho hned od 29. září 1938, v tom směru jednovornému ujišťování všech zástupců lidu plně věříme.

Účastníci byli vybíráni namnoze z příkazu závodu. Ale co s těmi, jichž se to »namnoze« netýká? Vždyť právě o to nám šlo, aby byli vinni odděleni od nevinných, což pouhým mlčením zjistit nelze. Turističtí průvodci ve vlasteneckém duchu atd. — snad; ale rádi bychom slyšeli průvodce, kteří se odvážili mluvit před zástupem heydrichovských rekreatů v duchu protiríšském. Nebyli by to hrdinové, nýbrž blázni. A že se kefasové nebo Wernerové provinili více? Ale ovšem...

Škoda papíru na vyvracení malicherností. Ve skutečnosti tu však jde o věc tak závažnou, že právě proto se všichni obhájci svého provinění nutili neklást ji na váhu. Heydrichova zotavovací akce byla totiž jedním z mocných klínů, jimiž se Němci snažili rozrazit jednotné české národní těleso, oddělit dělné třídy od inteligence a naplnit je vzájemnou nenávisťi. Za Frankovy pře byl celý ten satanský plán, jeden z nejnebezpečnějších, zřetelně probrán. Byla to činnost záměrná, to stále vychvalování, velebení, uznávání a poskytování výhod dělnému stavu za současného vyhrožování a posmívání inteligenci, zrušné chladná německá psychologická matematika, počet, který dokonce tu a tam již počal vycházet. Nazvavše celý ten bolestný problém heydrichiádou, zvolili jsme toto hromadné označení prostě proto, že heydrichovská rekreace byla nejveřejnější, nejviditelnější složkou omylu a provinění těch, kdož uvízli v hitlerovských a frankovských osidlech. Zrovna sem spadají i ty přiděly cigaret a kořalek, vyhánění bílých límečků z autobusů, dobrovolné hlášení se na práci do říše, tupení první republiky, která pro dělníka tolik neudělala jako Hitler, ba namnoze i nepřátelský poměr k nasazeným bílým límečkům, nešikům, kteří svou neumělostí snižovali celkový výdělek a kteří si často nesměli podat žádost o přiděl pracovního úboru, aby nebyli zbiti, všechny ty v množství ztracené hříchy neuvědomělých nebo zlých jednotlivců, všechny ty jednotlivé kolaborace, ba i zrady, které nebyly tak na světle veřejném jako heydrichiáda, ale které lze rovněž téměř do jednoho případu zjistit a zvážít.

Činy lidské jsou trojího druhu: dobré, indiferentní a zlé. Jistě se nikdo neodvážá tvrdit, že činy zdě zničené jsou činy s hlediska národní cti dobrými. Indiferentními rovněž nebyly, neboť jak by potom k tomu přišli ti, kdož Němcům ani na tuto ruku nešli, aby byli stavěni do téže řady? Byli dělníci, kteří se heydrichiády prostě odmítli účastnit (a nic se jim ovšem nestalo) a kteří se od cigaretových a kořalkových dřičů odvraceli zhnusení. Ti nechtějí

být hodnoceni stejně. Šlo tedy zřejmě o skutky zlé. Zbývá najít mez, od které by měla místo snášlivosti nastoupit trestající spravedlnost.

Bohužel, ani tato mez nebyla dosud hledána, ačkoliv v jiných případech byla shledávána velmi usilovně. A protože dnes už nejsme, chvála pánu bohu, buď dělníky nebo nedělníky, nýbrž národem, ve kterém je všem měřeno stejně, jak potom k tomu přijde třeba očistěný herec, který se už rok plouží kolem divadla, kam nemůže vstoupit, protože ho kdysi neodolatelným nátlakem donutil přečíst veřejně ohavný projev? Nebo dirigent, jehož před rokem odvedli v řetězech a potom očistili, který smí vyučovat, nikoli však dirigovat? Nebo primátor, který se provinil pouze tím, že vyšel z koncentráku chtěl se vrátit na své místo? Nebo zástupci těch, kdož byli zbaveni místa, očistěni, ale zpět nepřijati? Proč na jiném místě tak nevyšvětlitelné mlčení? Kdo se dopustil oněch činů, buď tak učinil ze zlé vůle, a pak budiž veden na spravedlnost; nebo z nevědomosti, a pak se jistě o něho musí zajímat politické strany nebo jiné veřejné instituce, aby ho poučily a vychovaly. Vždyť jistě vidí každá politická strana v člověku především nositele národního, politického, sociálního a mravního uvědomění a nikoli jen nositele hlasovacího listku, na jehož charakteru nebo uvědomění nezáleží. O to tu jde a nikoli o fašistický útok na dělnictvo, na dialektický materialismus nebo dokonce na Sovětský svaz a Rudou armádu, jak je dnes zvykem pohodlně vykřikovat proti každé nepohodlné kritice.

Za rok, tak věříme, se konečně odvážíme říci, že nějaký hříšek máme téměř všichni, pokud jsme nebyli v zahraničí (i tam byly), v koncentracích (i tam byly) nebo mezi partyzány (i tam byly). Za rok, věříme, odvážíme se přijít, druhové k druhům, a říci: Ano, zhrěšil jsem, draží ale maličko. Jsem jenom člověk. Odpusťte mi to.

Ale zůstávají hříchy, které buďtež potrestány nebo aspoň zváženy už ve jménu rovnosti. cu

dopisy

Dávka z majetku

Pane redaktore!

S velkým zájmem jsem si přečetl v čísle 3. a č. 5. dopisy o dávkách z majetku.

Jsem, resp. byl jsem podnikatelem (moje podniky jsou znárodněny), na naše poměry dokonce velkým podnikatelem. Dávka z majetku a dávka z přírůstku dotkne se mne tak, že půjde o několik desítek milionů.

Vzhledem k znárodnění mého podniku a celoživotního díla musím vymazati ze svého života nejen těch posledních 7 roků, ale i další dvě třetiny životní práce, neboť za znárodněný majetek dostanu jen asi státní papíry v nominální hodnotě, tedy 1:3 v r. 1938 a ne skutečnou hodnotu reální z roku 1938. A přece musím souhlasit takřka na 100 procent s názory pana inž. dr. Š. Ješe, uveřejněnými v dopise v č. 5, a projevují nesouhlas s názory v poznámce p. J. H. v 3. čísle, které byly formulovány zřejmě se stanoviska podnikatele. Tedy připojuji se k názoru p. inž. dr. Š. Ješe, ačkoliv jsem, jak se říká, člověk majetný. Říkám to proto, že veřejnost má většinou dojem, jako by ta tenká vrstva (bohužel!) úspěšných podnikatelů byla v zásadě proti všem hospodářským opatřením, která je nucena vláda podniknouti, aby se naše okupanty vyrabované hospodářství zotavilo.

Tento dojem není správný. Předpokládá, že každý podnikatel podniká proto, aby hromadil jmění. Škoda, že není na světě starý Tomáš Baťa. Ten by nám všem vysvětlil, jak pohlíží úspěšný a idealistický podnikatel na dnešní dění (znárodnění, dávky majetkové atd.). Ujmám se proto slova a prosím o uveřejnění těchto názorů podnikatele.

1. S dávkou z majetku a zvláště s dávkou z přírůstku na majetku za posledních 7 roků bezvýhradně souhlasím.

2. S účelem dávky (náprava naší měny) souhlasím a rovněž tak s navrženým provedením výše dávek a konfiskací přes 151.500, resp. celého přírůstku šmelinářů.

3. Postup v projednání, resp. provedení těchto dávek se mi zdá pomalý a poslední dobou v PNS je přerušovaný. Prý se narazilo na překážky, jak postupovati vůči podnikům, aby se zneznížila substance a nehrozila sama existence podniků národních i soukromých.

4. Od počátku bylo mi jasno, že vůči podnikům se bude muset postup upravit, neboť příkrým provedením dávkových suez se skutečné podniky mohou dostat do situace, že dávky nebudou moci zaplatiti a budou ohroženy konkursem. Ale i při přísném postupu je řešení snadné!

Totíž, podniky musí žít — —. Veřejnost neinformovaná by snad mohla při poskytnutí výhod podnikům při dávkách namítat: «Vidíte, to si ti bohatí to zase dovedou obšlápnout.» Avšak veřejnost informovaná (a řádně a poctivě se informovat musí) bude vědět, že u podniků znárodněných nemá a nemůže míti jednotlivec z těchto případných výhod osobního zisku, a u podniků soukromých se musí tato eventuelní dávková výhoda, resp. jiný postup upravit a hlavně kontrolovati tak, aby ulhčení, případně výhodu měl podnik pro provoz a nikoliv — a to v žádném případě — podnikatel. Tedy na př. ponecháním určité části dávky v podniku jako provozovací kapitál, státní nebo bezroční, kontrolovaná půjčka atd.

Informovaná veřejnost to pochopí, neboť příslušníci našeho národa všech vrstev jsou velmi vzděláni a velmi chápaví, avšak nestrpí nejasnosti a dvojakosti.

5. Je fakt, že skutečně nemá nikdo práva za uplynulých 7 roků žádati ničeho, tedy ani nejmenší podnikatelské odměny nebo zisku, nebo zúčtování kapitálu. Budme rádi, že zjeme, že jsme svobodní a že můžeme tvořiti nová díla a nový majetek a blahobyt. Druzí přinesli oběti mnohem větší.

6. Každému občanu ČSR je jasno, že jsme v celku, jak říkal pan prezident, ochuzeni — a kdyby někdo z té záplavy okupantských peněz chtěl mít výhodu — pak chce okrást nenápadně své spoluobčany, ať tomu dá titul jakýkoliv.

7. Ideální spravedlnosti se nikdy v ničem nedosáhlo a nedosáhne se jí ani při vyměření dávek; hlavní je zde účel a cíl — úprava měny a posílení národních sil. Případnou-li tedy dávku národu, je vše dobré, i když snad bude někomu více ublíženo než jinému.

8. Válečné zisky a nejen válečné, nýbrž veškeré zisky za dobu okupace jsem vždy považoval za iluzorní a fiktivní a od počátku jsem jich hleděl tak použiti, aby se jich co nejmeně dostalo do rukou okupantů, tak aby prospěly lidu a národu (na př. zřizování fondů, investiční zařízení sociální atd.). Uvádím jen jediný typický příklad: Po vyzvách naší vlády a pana presidenta z Londýna, tuším v r. 1940, aby zaměstnavatele postupovali tak, aby denně pomáhali pracujícím lidu a hlavně uchovali mládež a připravili ji na dobu svobody — jsem okamžitě a po dobu 5 roků přijal čtyřnásobný počet mladých mužů a žen od 15 do 19 roků. Těmto jsem poskytl výchovu, vlastní školu, stravu a šatstvo, ačkoliv podnik takové množství učňů zdaleka nepotřeboval. Stálo to ročně přes 2 miliony K, za 5 roků 10 milionů. To byla má největší a nejpěknější investice. Každý se může těch 600 hochů a děvčat, dnes 19 až 24letých, zeptati, jak se na tuto investici dívají.

9. Co přes to zůstalo ze zisků let 1939—45, měřerád odevzdám státu a národu. Ani minutu jsem nad těmi miliony nepocítil lítosti. Vymazat těch 7 roků ze zisku, to je minimální; a obět to není žádná, neboť, jak pan dr. inž. S. Ješ správně tvrdí, těmi dávkami, ať je jich 100 nebo 200 miliard, nic nezmezí z hospodářského života naší ČSR.

Možná, že moje názory, t. j. názory podnikatele, budou zajímat veřejnost, a proto jsem se odhodlal k tomuto dopisu.

Jsem 59 roků star a od 16 roků, tedy po dobu 43 let, buďoval jsem své podniky, které jsou mým životním dílem a které jsou nyní znárodněny.

Odevzdávám své dílo národu. Mám jednoho syna a budu rád, když mu poměry budou šlapat na paty a když sám ukáže, co dovede v soutěži. Já sám považuji za svůj největší majetek své životní dílo a vybudování tohoto, jakož i radost a zadostučnění z práce celého života; to mi přece nikdo nebere. Dá-li Pán Bůh zdraví, chci vytvořit dál nové hodnoty, z nichž stát může opět odčerpávati (daně — dávky), třeba 90 proc. a přece budu šťasten, budu-li moci pracovati a tvořiti. Myslím, že je to správný postoj českého podnikatele.

Tož — už aby ty dávky byly vyřízeny a předepsány — a pak: **V nový život.**

Prostějov dne 3. května 1946.

Arnošt Rolný

Dopisy nekomunistů

Vážený pane redaktore!

Váš zápas, který s komunisty vedete o méně zaujaté myšlení, je zřejmě přetěžký a téměř bezvýsledný. Komunisté Vám nechtějí rozumět, protože v jejich očích kritizujete drsný dovrch a nezájímáte se o »podstatu věci«.

»Podstatou věci« je pro komunistu ideologie proletářské strany, marxistická nauka, teorie vědeckého socialismu. Já sám věřím, že zjevy, které kritizujete, jsou důsledkem doktriny. Marxistická nauka činí z obyčejných lidí zasvěcence, kteří pochopili dějinné zákonitosti a celý svět v jeho šalbě a klamu prohlédli. Komunisté jsou přesvědčeni, že jejich ideologie je ryzí vědou a že kdo není komunistou, ať je mu jejich ideologie známa, je buď nevědomec nebo podlec.

Upřímně se divím toleranci, s níž kritikové marxistického hnutí ponechávají této doktríně přídomek absolutní vědeckosti. Marxistická teorie přímo láká k vědecké kritice, zdá se však, že nikdo v sobě nenechává tolik odvahy k neřízenosti.

Každý, kdo má ponětí o sociologii, musí v polovině dvacátého století odmítnout sociologické hrani na jedné straně, které neprávem a proti objektivním sociologickým zjištěním povyšuje jeden faktor sociálního vývoje (u Marxe výrobní podmínky) za výlučné a naprosto rozhodující. Není pochyby, že v Marxovi je veliký kus pravdy. Avšak ani hodně veliký kus pravdy nepovyšuje teorii na vědu s absolutní platností.

Rada významných marxistických generalisací (a jsou to právě ty, které odlišují myšlení komunisty od »pohana«), je nepřijatelná. Nelze přijmout these, že vědomí je pouhým zrcadlením. Marxistická teorie se vyvíjí, jak komunisté sami říkají. Jak máme věřit thesím, které čekají na opravu? Ani největší oběti a hrdinství, ani nejvyšší myslitelné zásluhy strany nemohou zvuklat nedůvěru v absolutní vědeckost marxismu.

Jde o to, připomět všechny politické strany, aby přijaly za marxismu to, co je v něm zdravé — onu odvahu k novému, onen skvělý elán a vůli k životu. Je to otázka jejich života a smrti. Avšak právě tak je třeba zlomit marxistické předsudky, které činí spolupráci téměř nemožnou. Kdyby se toho dosáhlo, stala by se republika šťastnou zemí. Váš
Jiří Břm a

Čtený kolego Šterne.

za války opravdu, jak pravíte, mladí komunisté umírali bez patosu pro svou myšlenku. Víme to, ale proto ještě nezapomínáme na ty druhé, kteří přece umírali také. A je-li vůbec dovoleno činit zde nějaký rozdíl, pak tkví jen v tom, že tito neměli svou vlastní mohutnou organizaci a ilegální odkojené vůdce a umírali pro jiné ideály: pro svobodu vlasti a prostě lidské štěstí. Snad tyto hodnoty dokonce považovali — byli mladí — za nezcižitelná lidská práva a nebyli proto předem připraveni je hájit. Tím však skutečnější je jejich oběť.

Pravíte, že »komunističtí vysokoškolaáci se nebojí otevřené diskuse«. Diskuse, o čem? O marxismu, přirozeně. Jen zkuste dostat je na jiné pole. Svě theme však ovládání suverenné. Vítězí, už proto, že protivník ví o marxismu mnohem méně než oni. Obvykle se totiž zajímá také ještě o více jiných věcí. Typ mladého intelektuála-komunisty, který zde mám na mysli, je však odlišného ražení. On je diakonem marxismu a to se všemi důsledky, které s sebou jáhenství přináší. On objevil marxismu pro sebe a chce ho objeovat i pro jiné, neboť cítí, že — konečně — nalezl je kámen moudrců i pramen živé vody. Je vzrušen svým objevem a rozhodnut již dále nehledat. Hle, odkud ta pevnost a ucelenost. Ponenáhlu začíná pohrdat »tými druhými«. Mý pak pocítujeme spíše cosi jako údiv

V naší představě je svoboda spítat s demokracií přímo symbioticky. A socialismus? Socialismus bez demokracie nutně vyžaduje určitou, větší nebo menší složku národa z účasti na vládě a tím jí uvádí do stavu subjektivní nejistoty pasažéra. To pak už není socialismus, socialismus, jak jej vidíme my, socialismus bratrský, socialismus v původním a pravém slova smyslu.

A socialismus náš, opírající se a vyrůstající z tradice národa nejskvělejšího, národa s jedinečným profilem lidským i pokrokovým, národa, v jehož státním zřízení nacházíme rudimenty demokracie i socialismu již na samém prahu jeho historie, národa, jenž v údobích své svobody dovedl vždy žít plně a šťastně, nestojí-li pak za to, abychom ho vyznávali a řby druží naň pohlíželi s větší vážností, než jak se děje dnes.

Marxismus slaví úspěchy. Shrnuje v sobě dobré i zlé, jas i kal. Pokrok a revoluci, závist a filosofii, nenávisť i nadoblačné ideály. Pro každého je tu něco, můžeš si vybrat, nebo vzít tak... Mý v něm postrádáme hlavně jedno: Lásku. Marxismus, snad právě proto, že počítá tak chladně, tak materialisticky, vítězí. Podlehne?

Josef Orlický, studující práv.

V Praze dne 5. V. 1946.

Směřují komunisté k revoluci?

Vážený pane redaktore!

Váš časopis se stal polemickou tribunou komunistů a jejich odpůrců. Jako mladého člena prvního tábora zaujal mne v 8. čísle »Dopis starého komunisty«. Bývalý senátor KSČ v něm píše, že komunisté provádějí dnes politiku sociální demokracie a že hodili víru v revoluci přes palubu. Nemyslím, že toto obvinění je logické. Sociální revoluce nebyla přece nikdy sama sobě účelem; sloužila jen jako krajní — a za kapitalistické éry jediný — prostředek k dosažení socialismu. Je snad známo, že sám Lenin se r. 1917 snažil přejít k socialistickému zřízení nekrvavou cestou. Konečně: nebyl u nás 5.—9. květen také určitou sociální revolucí?

Dovolte mi malou alegorii: v místnosti byl uschován poklad. Z vedlejšího pokoje vedly tam zamčené dveře. Člověk, jenž se chtěl pokladu zmocnit, vzal sekeru a počal dveře rozbit. Dříve než se mu to podařilo, odvolala ho jiná práce; když opět přišel, našel dveře otevřeny. Vešel jimi a domníval se, že se přiblížil pokladu. Chyba lávky! Podle mínění některých přátel měl se naopak vrátit, zamknout zнова dveře a rozbit je dál sekerou. Rozumíte!

Stalin kdysi napsal, že pokrokový člověk musí bojovat na dvě strany: proti reakci a proti radikalismu. Ostatně již Lenin v »Dětské nemoci levicťáckví v radikalismu« probírá podobný problém. Tato situace vznikla po říjnové revoluci (spor Trockij

—Lenin), vznikla nyní u nás. Někteří příslušníci starší gardy si zvykli na metodu a zapomněli na cíl. Podmínky jsou dnes jiné než za první republiky. Co tehdy bylo nutno prosazovat násilím, to jde dnes po dobrém. Stačí uvědomit si zásady dialektického materialismu, aby to bylo rázem jasné.

Soudruh Kučera píše jinde: »... chceme znáti jasně Váš konečný cíl«, a »... soudruzi komunisté, s pravdou ven!« Inu, mají to komunisté těžký život! Žádost jako »s pravdou ven« a otázky, je-li dnešní taktika komunistů stálá, slyšeli jsme již s mnoha stran. Není na ně těžká odpověď. Stačí použít dialektiky. Co je cílem hnutí? Socialismus. Výrazem souhlasu s Národní frontou dokumentovali jsme i fakt, že tato Národní fronta provádí socialisaci. Pokud se toto nezmění, pokud bude Národní fronta dodržovat kočický program, potud se také nezmění taktika komunistů. Mohli bychom psát, že třeba naopak my se obáváme, zda to některé jiné politické strany myslí s jednotou národa tak upřímně.

Minulost KSČ až do doby napadení SSSR prý nedává histotu, že dnešní vlastenečství KSČ je více než planým slibem. Vlastenečství pro kapitalistický stát bylo ovšem těžké, považovali jsme socialismus za důležitější než národnost. Bylo by nutno polemizovat s Marxem, ne pouze s KSČ. Jakmile se objevila na obzoru důležitější záležitost — boj proti fašismu — vystoupili komunisté do prvních řad bojovníků. Ne až roku 1941. Je znám postoj KSČ k druhé republice; o postoj ostatních bych se tolik šifit nechtěl a nemohl. 25.000 mrtvých členů isme ztratili v boji — není to průkazem skutečného vlastenečství? Bojujeme za socialismus. Pokud naše vlast jej bude uskutečňovat, potud budeme vlastenečtí. To je zase jen dialektika. Ruští revolucionáři před r. 1917 také nemluvili právě vlastenecky. Co tito nevlastenci ze své země vybudovali, to vidíme všichni teprve dnes.

Pavel Štěpán

Dopis z komunistické strany

Protivín 20. IV. 1946.

Vážený pane redaktore!

Píši Vám proto, že jsme o Vás a o Vašem poměru k dnešnímu vyvíjejícímu se rádu a dnešním poměrům často uvažovali a naše názory se lišily. Bylo nám jasno, že komunisti nejste a zřejmě nemůžete být straníkem nějaké jiné naší strany, poněvadž tím, že tvrdíte, nebo lépe, konstatujete, že komunisté vyjdou z voleb vítězně, napomáháte ještě nepřímo k jejich vítězství. Myslím tím totiž, že je známý psychologický fakt, že mnozí lidé neustáleného názoru se připojují k nejsilnějšímu.

Jsou zde však jiné otázky. Někteří soudruzi Vás přímo pokládají za reakcionáře, a lépe, myslím, protikomunistu, ale ovšem ze všech nepřátel tohoto světového názoru nejnebezpečnějšího, neboť pod zdáním objektivnosti, velmi nebezpečně útočíte na některé otázky ideologické, které jsou sice komunistovi jasné, ale na nekomentistu mohou velmi silně působit. Já s tímto názorem nesouhlasím, poněvadž se domnívám, že nemůžete být reakcionář nebo antisocialista »ideový«, poněvadž není možno, aby ten, kdo umí jasně myslet a kdo myslí poctivě, byl proti socialismu. Není možno pouze »uznávat nutnost socialismu«, to by bylo asi podobné jako »uznávat« nutnost příchodu jara po zimě. Ale můj soud je ten, že Vy dovedete skutečně prozíravě myslet a myslím, podle toho, co jsem od Vás četl, že dovedete vidět i poněkud dopředu, a z toho nutně vyplývá, že tento fakt: příchod nové dějinné společenské epochy, socialismu, musíte nezbytně vidět. Není ovšem možno opustit staré způsoby myšlení, opustit vyběhané cesty myšlení. Domnívám se, že jste právě na cestě k socialistickému názoru (myslím tím v tomto místě socialismus jako názor, jako filosofii vůle a činu, která upravuje a napomáhá urychlení příchodu oné dějinné epochy). Jistě však chápete, že socialismus je pouze jeden, socialismus vědecký, socialismus, který ví, kde je, kam jde a jak tam půjde, jedním slovem marxismus. Když probíráte ostatní »druhy socialismu«, které jsou reprezentovány stranami, které si říkají socialistické, vidíte, že nevědí, co mají dělat, nemají program, jen prohlašují, že sledují, aby se všichni lidé měli dobře.

Musím do určité míry souhlasit s názorem soudruha M. Kopeckého, který tvrdí, že chcete sedět nad dnešními poměry a blahovolně se usmívat. Dnes je třeba vychovávat a vést a nikoli okřikovat ty, kteří pracují, ne planě lamentovat.

Velmi mne však v posledních číslech »Dneška« zrovna ohromilo Vaše nepochopení marxismu. Možná, že jste něco z jeho děl četl, ale myslím, neporozuměl jste jeho duchu. Jedině tak si dovedu vysvětlit, že jako protiklad komunismu dáváte demokracii. Což komunismus nebojuje za čistou demokracii? Což nevidíte, že dnešní vládní systém, systém, který prosadili komunisté, je mnohem demokratičtější než ten z první republiky? Komunisté bojovali a bojují za práva pracujících tříd, za práva většiny — ano většina — národa. A je nezbytným požadavkem demokracie, aby většina měla rozhodné slovo.

Čtěl bych se také dotknout politiky komunistické strany v Národní frontě. Domníváte se, že komunisté »odpisují ze svých idejí«. Ne, komunisté jdou pevně a nesmlouvavě za svým cílem. Zároveň vytýčují a bojují za splnění přání a potřeb lidu. Požadavky, které strana vytýčuje, odpovídají vždy uvědomění doby. V živnostenské politice postavila se strana za zájmy drobného obchodníka, řemeslníka a drobného poctivého podnikatele. Proto, že

jsou i oni pracující. A poněvadž jejich přání a uvědomění odpovídá jejich soukromému podnikání, stává se strana plně za jejich požadavky.

V zemědělské politice strana prosazuje předání půdy zemědělcům. Ne kolchozy, ale drobné zemědělské podnikání. A ministerstvo zemědělství má skvělý plán, jak naše zemědělství na této základně neobyčejně zvelebit.

Takováto politika, nebudu se šít o slovanské otázce, která je velmi jasná, plně odpovídá zásadám dialektického materialismu. To není »záhadná Hegelova chvíle, kdy historik se zastavuje a dějiny lidského myšlení, dospěví zenitu, tuhnou a už nepokračují. Sama ústřední zásada dialektiky nepřipouští, aby se dosáhlo nějakého vrcholu. Stále a stále se musí jít dál. Stále se proto vyvíjí i tento systém myšlení. Ze zásady marxismu nejsou dogmata, nýbrž směrnice pro určité dějinné období, je vidět na příklad na tom, že Marx tvrdil, že nejvyšší formou demokracie je parlamentarismus, ale již Lenin uváděl, že jejich podmínkám v té době odpovídá nejlépe forma sovětu. Marxismus je aplikací zásad dialektického materialismu na společenské jevy. Nemusí se snad o něm více zmiňovat — jistě jste si přečetl Stalinovu brožuru »O dialektickém a historickém materialismu«. Co se týče nějakého nového programu komunistické strany, mohl jste jistě slyšet, a to znovu podtrhuji, že je stále týž. Zásady, za které se strana stavěla v době své republiky, trvají, ale uskutečňují se ve formách, které odpovídají dnešním poměrům. I ta obávaná diktatura proletariátu se bude provádět, ale tak, že stále více a více pracujícího lidu se bude přesvědčovat o správnosti přicházejícího socialismu a z toho vyplývajících názorů komunistických a odpor reakce bude drčen normálními demokratickými prostředky. Většina pracujícího lidu si ubrání své výmohy proti ziskuchtivým zpátečnickům — vždyť o to diktatura proletariátu jde.

Podal jsem odpověď na otázky, které ve svých člancích kladete a budu sledovat, byla-li ona prognosa Vašeho případu správná.

Váš Zdeněk Franc

Volič a strany

Redakci časopisu »Dnešek«!

Já, volič, přečetl jsem si článek »Proč jsem v té straně« v 7. čísle »Dneška«, v němž pan dr. Bělehrádek vykládá, proč je sociálním demokratem, pan dr. Ducháček proč je lidovcem, pan Julius Flit, proč je čs. nár. socialistou, a pan prof. dr. Trávníček, proč je komunistou. Neboť já, volič, bych opravdu rád porovnal programy našich politických stran, abych si mohl vybrat.

Nuže, porovnal jsem. Ale od té doby jsem ještě ve větších rozpacích, než jsem byl dříve, když jsem četl jen ten svůj stranický žurnál, protože ti pánové to tak krásně odůvodnili, proč je každý z nich v jiné straně, že bych, věřte mi, kdyby to šlo, nejraději teď vložil do volebního osudí všechny čtyři kandidátní listiny — a snad i ten prázdný lístek k tomu nádvakem — tak mne ti pánové přesvědčili o správnosti svého stanoviska.

Vždyť všechny ty programy jsou tak krásné, tak vznešené, ty strany to s republikou tak dobře myslí, že by bylo skoro nedvědné, kdybych si teď měl vyvolit jen jednu z nich. Všecky se odvolávají na Masaryka, na Krista, na Husa a husity, všecky jsou přesvědčeny, že kdyby ten Masaryk, Kristus nebo Hus byli ještě živi a mohli zde volit, jinou stranu by jistě nevolili, než tu jejich. A kdyby těch stran bylo ještě jednou tolik, zase by měly všechny pravdu, a kdyby krom toho mohli — nedej Bůh — kandidovat i ti fašisté, možná, že by se dovolávali kromě Masaryka, Krista a Husa ještě i Tyrše, který přece »razil heslo« (moderní rčení): »Jedinec nic, čilek vše«, což je totalita, a »tam se svět hne, kam se síla napře.« což je vláda silné ruky, čili führer-systém.

A bylo by možno nalézt i dostatečně přesvědčivé důvody pro to, »proč neisem v žádné straně«, i pro to, »proč hodlám odevzdat bílý lístek«. Zastánci těchto dvou směrů nebyli ovšem redakci »Dneška« na své miněni dotázáni a to také já, volič, pokládám za jakýsi nedostatek zmíněné ankety. Snad by se to dalo ještě napravit v čísle osmém, ale už je opravdu času na mále a nebude-li tak učiněno, budu já, volič, přece asi jen nucen rozhodnout se pouze pro stranu jednu a ty ostatní i přes jejich krásné programy a slova pominouti. Neboť mezi krásnými programy a méně krásnou praxí je přece jen určitý rozdíl a na konec rozhoduje jenom ta praxe a ne ten program. A jaká je ta praxe? O té se pp. dr. Bělehrádek a spol. ovšem nezmiňují. A činí dobře, jestliže se nezmiňují. Ono by se totiž možná ukázalo, že krásný program a starostlivá péče o blaho republiky jsou pouze zástěrkou pro méně krásnou touhu po moci a — odpusťte mi to slovo — korýtářství.

A proto já, volič, nedám se omámiti ani krásnými programy ani krásnými slovy a hesly, ani tak krásnými jako je »Republice více práce, to je naše agitace«, protože já považuji práci za povinnost a ne za zásluhu, zejména nedělal-li jsem před tím dvacet let nic, a budu-li pracovat, nepostavím si k tomu hned tabuli s nápisem: »Zde pracuji komunisté«, nýbrž vykonám svoji věc a pak, bude-li to nužno, odejdu třeba, jako ten mouřením, mlčky a nenápadně, ne s kapelou a v průvodu. A nedám si oči zalepiti ani ukazováním na Masaryka, Krista nebo Husa, protože

Krista a Boha se konec konců dovolával Hitler, mluvil-li o Prozřetelnosti, která nedá německému národu zahynouti.

A proto já, volič, obracím se ke všem stranám s touto výzvou: Nemluvte o svých krásných programech, neříkejte, co »hodláte«, ukažte raději, co jste už udělaly, protože jen z toho mohu usoudit, zda jste hodny mé důvěry a zda mohu svůj hlas světit vám s dobrým svědomím a s přesvědčením, že nezklamaly-li jste v minulosti, nezklamete ani v budoucnosti.

A buďte přesvědčeny, že svůj hlas odevzdám té z vás, která ze mne nebude dělati pokusného králíka, nýbrž která mne nechá žít v klidu a v bezpečí, neboť aspoň natolik mám po těch všech bouřích, které jsem prožil, nesporný a skutečný nárok.

V plně účtě všem stranám i redakci »Dneška«.

Vratislav Navrátil, volič.

listárna redakce

Mirko. Odpusťte, ale tentokrát je to pod úroveň debat, které se v »Dnešku« vedou. Dávám Vám na to své čestné slovo.

Češi a Němci. Po šestiletých zkušenostech protektorátní spolupráce s Němci můžeme Vaše vývody, co vše by Češi získali, kdyby se dovedli opřít o Němce, přijmout jen jako výlev perverze.

Dychtící J. H. Nerozumíme Vaši otázce.

Kdo měl pravdu. Ptáte se, zda v té naší přehlídce stanovisek z let 1933—38, v níž jde o to, zda měli pravdu komunisté nebo demokraté, uveřejníme (odvážíme se uveřejnit) také tento úryvek z článku »Přítomnost« v r. 1937: »Proč s komunisty tedy neuzavřít úzké společenství na obranu demokracie? Obsahem naší odpovědi bude asi tolik, že se neuzavírá spolek s bacilem za účelem vyléčení chorob. A komunisté, tof bacil všeho toho, co je v dnešní Evropě špatného a hrozného...« Zde to tedy máte uveřejněno. Pravda, nechtěl jsem to otisknout v této souvislosti, poněvadž thematem bylo, kdo měl tehdy pravdu v oceňování mezinárodní situace, v stanovisku k válečnému nebezpečí z hitlerovského Německa, v otázce, bylo-li třeba demokracii podporovat nebo ubíjet, zkrátka, kdo měl pravdu v politické strategii v těch letech. Tehdejší poměr komunistů k humanitě, k násilí, k diktatuře, občanské válce, brutalitě, k vůli, k moci, k plýtvání lidskými životy atd. — to je jiná otázka, nepatřící do tohoto tematu. Ale zatím bychom se nevhavili debatě o něm, kdyby si toho někdo přál a vnucoval to. My tenkrát stáli na stanovisku, které jsme citovali z projevu Ignazia Silone, italského komunisty, který se byl právě s komunismem rozešel: »To, čeho především potřebujeme, jest jiný způsob, jak se dívat na život a na lidi. Bez tohoto jiného způsobu stali bychom se, milí přátelé, sami fašisty — totiž rudými fašisty. Dosud stojíme na tomto stanovisku. Komunistům jsme pak vděční, že leckeré své tehdejší stanovisko, mající vztah k těmto věcem, již opustili. — Píšete-li, že mottem k Vašemu dopisu je »pohrdavý úsměv komunistů«, nedělá to na nás patřičný dojem, poněvadž Vás neznáme a nemůžeme posoudit, jak se do Vaší tváře pohrdavý úsměv hodí. — Ostatně asi už nic nebudeme citovat a článek »Kdo měl pravdu« patrně ani nedokončíme. Dostali jsme totiž jako odpověď několik tak vyslovených idiotských, tak zanedbných dopisů, že se nám tato debata zhnusila.

»Arlíjský boj« nezemřel, ale žije v nás. Píšete: »Zaplat Bůh Hitlerovi za to, že si posvítí na židy a že nás tohoto moru z velké části zbavil. Litovat židy je totéž, jako litovat štenice před zničením jen proto, že jsou to také boží tvorové. Budete-li dělat židovským pijavicím advokáta, budete asi muset snížit počet výtisků.« — Prosíme, dejte nám pokoj!

Opět: ze života novinářova. První dopis: »Díval byste se na ty věci docela jinak, kdybyste byl za války doma, zde, mezi námi. Pobyt v koncentračním táboře Vám nemůže nahradit toto pochopení...« Druhý dopis: »Kdybyste byl býval v koncentraci a neválel se doma, jistě byste myslil daleko vážněji...«

Kdo tvořil košický program? Píšete: »Uplynul rok od návratu první vlády, tak zv. košické, do Prahy. Celý rok žil jsem v ujištění, že na programu vládou z Košic přivezenem pracovali svorně všichni ministři stran Národní fronty, včetně pana presidenta — až do dneška, kdy se dovidám — a celá královéhradecká veřejnost, že košický program vytvořil pan ministerský náměstek Gottwald!« (Na plakátech: náměstek ministerského předsedy a tvůrce košického programu.) Ptám se Vás zdvořile (jsem jen hloupý občan na zabaném zemědělství po Němcích), zda opravdu celá vláda, včetně pana presidenta v Košicích, nic jiného nedělala a neudělala, než poslouchala a schválila to, co pan ministerský náměstek tvořil, či je to tiskařský šotek, který měl na plakátě vysázeti spolutvůrce? Můžete mi laskavě v »Dnešku« odpovědět? — Není to šotek tiskařský, nýbrž politický, obvyklé předvolební přehánění. Jestliže však tím mělo být vyjádřeno, že v době tvoření košického programu byli komunisté nejaktivnější skupinou s nejjasnějším programem a že v podstatě oni vedli, pak tím byla vyjádřena jen historická pravda.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jeromír Hořec:

KALENÉ JARO.

Hořelo město za městem
a ustupovalo
za zemí trnavou, za řeku sten.
Hořelo na jaro
jak obklíčená zvěř
a vojác na stín zalícil.
Naproti žil kdosi jménem keř.
Listnatě mřít.
Ztrácti v hlíně eř.
Nemřít.

Travičko, nač se zelenáš,
a jarénko, tvé štkaně!
Ten naproti, i ten je náš,
a zadupou tě zdrátovaní!
Pro klíčky tvé, a světlo tvé,
a modrou řeč
ležet a ztrácté támhle cíl.
Sem nepatíš, jdi, pozdravuj
tv, co si zpívaj za pecí,
tam u vás. A vyříd' jim meč.

A hoří jaro za jarem
jak obklíčená zvěř.
A tady my si kralujem,
v špinách kalená zvěř.

Ze sbírky »Jasína«.

NORIMBERSKÝ PROCES KNIŽNĚ

Denně všichni čteme s napětím zprávy z norimberské soudní síně, jak je přináší noviny. Nadporučík Rostislav Kocourek, který se zúčastnil procesu od samého začátku, zpracoval nyní jeho jádro, obžalobu čtyř vítězných velmocí, jako uzavřený celek na podkladě protokolů a originálních dokumentů. Věrný, právnícky přesný referát je zpestřen různými poznámkami na okraj procesu, bystrými psychologickými postřehy, zdařilými charakteristikami soudců i obžalovaných, drobnými příhodami, vzrušujícími i humornými. Způsobem podání znamená tato kniha nejen aktuální reportáž, nýbrž i závazné literární dílo nadčasové hodnoty. Kniha obsahující 400 stran, stojí pouhých 80 Kčs.

Čeští básníci v anglickém překladu. Znamé londýnské nakladatelství George Allen and Unwin vydalo anthologii moderní české poesie, vybrané a přeložené Ewaldem Osersem a J. K. Montgomerem. V díle jsou zastoupeni čeští básníci Hořejší, Wolker, Hora, Toman,

T. G. M.

Opravdová láska k národu je věc velmi krásná, u slušného a čestného člověka rozumí se sama sebou; proto o ní mnoho nemluví, tak jako slušný muž nevytrubuje do světa svou lásku k ženě, k rodině a tak dále. Pravá láska chrání, přináší oběti — a hlavně pracuje.

Z »Hovorů s T. G. M.«

Srámek, Nezval, Halas a Seifert. Kniha, již byla věnována veliká péče, svědčí o zájmu anglických literárních kruhů o českou tvorbu básnickou.

Kongres PEN-klubu ve Stockholmu. Mezinárodní Pen-klub uspořádá svůj 17. kongres ve Stockholmu od 2. do 6. června. Pozvání k účasti byla rozeslána více než čtyřiceti účastníkům v celém světě. Očekává se návštěva asi tří set delegátů. Kromě pracovních schůzek je v programu recepce v královském paláci pro všechny účastníky a slavnostní představení v divadle z 18. století v Drottningholmu. Po skončení kongresu navštíví členové Pen-klubu známá turistická střediska švédské země. Skn

Nové dílo Somerset Maughama. Londýn (IP). Britský spisovatel Somerset Maugham dopisuje právě své nové dílo, které ještě nemá názvu a má být vydáno v roce 1948. Tento oblíbený a slavný spisovatel napsal již neméně než 21 románů, 24 her, 90 kratších povídek a šest svazků essey. Jeho dílo »Součet« je pokusem o autobiografii. Nové jeho dílo vyjde po 51 letech ode dne, kdy byla vydána jeho první kniha a 34 let od vydání jeho nejznamenitější práce »O lidském nevolnictví«. Rukopis tohoto slavného díla, který je vepsán do 16 laciných sešitků, vázaných v imitaci kůže, věnoval Maugham knihovně amerického kongresu. Spisovatel prohlásil, že při nejbližší příležitosti podá vysvětlení, proč věnoval svůj vzácný rukopis právě americké knihovně a nikoli knihovně britské.

Mánesova cena udělena. Čestná cena z fondu Josefa Mánesa, založeného a spravovaného Jednotou umělců výtvarných v Praze, byla ke dni Mánesových narozenin, připadajících na 12. květen, udělena: za rok 1945 akad. sochaři Karlu Pokornému za jeho dosavadní dílo, kterým obohatil českou výtvarnou

kulturu svými vynikajícími sochařskými díly, a za rok 1946 akad. malíři Janu Kojanovi za jeho dosavadní uměleckou činnost a zvláště za výtvarné zpracování regionálních námětů jihočeské oblasti.

Úřad pro kulturní styky Francie s cizinou. Francouzská vláda zřídila při ministerském předsednictvu komisariát, který bude pečovat o kulturní styky Francie s cizinou. Komisaríát bude řídit generální tajemník ministerského předsednictva Louis Jekse, před válkou redaktor Havasovy tiskové kanceláře.

Valná hromada Syndikátu českých spisovatelů zvolila presidenta republiky Dra Edvarda Beneše čestným předsedou Syndikátu. Do čestného předsednictva byli zvoleni: Petr Bezruč, prof. B. Hrozný, Josef Kopta, J. Kvapil, F. Langeter, M. Majerová, prof. Zdeněk Nejedlý, St. K. Neumann, Karel Nový, Ivan Olbracht, prof. Albert Pražák, Karel Scheinpflug, Fráňa Šrámek, A. M. Tilschová a Karel Toman.

V nakladatelství »Svoboda« v Praze vyjde v nejbližších dnech brožura, nazvaná »Kultura na prahu zítřka« (25 Kčs), v ní naši přední kulturní pracovníci vyjádřili nesmlouvavě svůj příští pracovní program a zaujali zásadní stanovisko k výstavbě republiky. Květnovou revolucí se od základů změnil nejen náš život hospodářský, politický a sociál-

ni, ale nastal především radikální obrát v kultuře a umění vůbec. Právo na jakýkoliv kulturní a umělecký požitek bylo dříve nedotknutelnou výsadou majetných. Pracující lid, den ze dne víc a více vyssáván kapitalisty, nemohl si koupit hodnotnou knihu, neboť mu na ni nezbyvalo — nemohl se jít podívat do Národního divadla, neboť ceny míst byly pro něho nedostupné. Náhražkou života do něhož pracující člověk nesměl nikdy ani nahlédnout a o němž mu bylo dovoleno pouze snít, byly mu nechutné operetní kčye a sladké dvoukorunové romány à la Červená knihovna, jež s milionovými zisky seriově vyráběli velkokapitalisté ve svých dílnách.

Počátek obrody našeho kulturního života byl ihned po revoluci manifestační projev v Lucerně, na němž všichni poctiví kulturní pracovníci dali své síly zcela do služeb národa a lidu a stanuli tak bok po boku s dělníky z továren a polí s jediným společným úsilím: vybudovat nový, lidově demokratický stát. V brožuře »Kultura na prahu zítřka« odpovídají vědci, malíři, básníci, spisovatelé, divadelní kritikové, hudební skladatelé, rozhlasoví pracovníci a umělci nejznámějších jmen na tyto otázky:

1. Co soudíte o poslání a uplatnění kulturních pracovníků a inteligence v naší lidové vládě?

2. Čím mohou podle vašeho názoru kulturní pracovníci přispět v tomto roce k budování republiky a jaké jsou vaše vlastní záměry v tomto smyslu?

3. Mohli byste vyjádřit své stanovisko k světovému názoru vědeckého socialismu a vyložit, jak jste k němu došel?

4. Jaký je váš poměr ke komunistické straně Československa.

Čtete jejich odpovědi, neboť vám v dnešní horečné předvolební kampani a nervositě mnohé věci objasní.

Po 6leté vnučené nepřítomnosti býv. hradní Kovanda znovu otevřel

Léčebný dům »SAVOY SLAVIA«

Trenčianské Teplice - kúpele.

Mírné ceny — teplá tekoucí voda — zdviž.

NOVÝ TYP KULTURNÍ REVUE

LISTY

čtvrtletník pro umění a filosofii

Řídí Jindřich Chalupecký

Revue, zachycující český i světový kulturní život v celém jeho šíři a mnohohlasosti. První číslo je věnováno dnešní duchovní situaci, kterou osvětlují essaye R. Jakobsona, Petra Dne, J. Chalupeckého a K. Bodláka, prózy Egona Hostovského, Vladimíra Holana a J. Muchy, a ukázky válečné básnické tvorby americké a italské. Česká poesie je zastoupena delší skladbou Milady Součkové, výtvarnému umění je věnováno 16 stran reprodukcí neznámých děl Františka Janouška a Františka Hudečka.

Svazek o 160 stranách 65 Kčs

U knihkupeců

MELANTRICH

AT

SELECTA

zemědělské šlechtitelské podniky

Praha II, Dlážděná ul. 6

OSIVA · SEMENA · SADBA

přípravky na ochranu rostlin

MEČ A PERO

Literární cena pro muže a ženy, kteří sloužili

v zahraničních armádách

Soutěž se vypisuje ve dvou řadách.

První řada: Soutěž na prózu.

Druhá řada: Soutěž na knihu essayů nebo pojednání.

V každé řadě bude udělena I. cena Kčs 50.000,

II. cena Kčs 30.000, III. cena Kčs 20.000.

Rukopisy musí být dodány nejpozději do 31. prosince 1946.

Porota vyhlásí výsledek a udělení cen 15. února 1947.

Všechny cenami poctěné knihy budou vydány v ELKU.

Všechna další vydání budou vyhrazena nakladatelství SFINX. Vítězné knihy budou přeloženy do angličtiny a zúčastní se

SVĚTOVÉ KNIŽNÍ SOUTĚŽE ŠPOJENÝCH ARMAD,

ve které mohou získat na cenách a autorských honorářích až Kčs 8.000.000.

Vyžádejte si soutěžní podmínky a přihlášky

v nakladatelstvích

SFINX,

B. Janda, s. s. r. o., Praha XVI, Přemyslova 12,

ELK, a. s., Praha II, Štěpánská 61.

národního chemického průmyslu.

Zá v o d y: Ústí nad Labem, Falknov, Lovosice, Tereziátal, Neštěmice, Černice, Neratovice, Stalinovy závody.

Přijímací kanceláře: Chemická Ústí, Neratovice, Horní Litvínov.

V ý h o d y: Stálé celoživotní zaměstnání, výhodné platové podmínky, novodobá sociální opatření, závodní stravování.